

Week van de Smaak

1200
Evenementen

OVERAL IN VLAANDEREN EN BRUSSEL
VAN 11 TOT 21 NOVEMBER

www.weekvandesmaak.be

Met steun van de
Vlaamse overheid

Week van
de Smaak
Vlaanderen

faro

één

INHOUD SEPTEMBER 2010

COLOFON

faro | tijdschrift over cultureel
erfgoed 3 (2010) 3

ISSN 2030-3777

REDACTIE

dr. Rob Belemans, Leen Breyne,
Roel Daenen, Bart De Nil,
dr. Marc Jacobs, Leon Smets,
Ans Van de Cotte,
dr. Alexander Vander Stichele,
Hildegard Van Genechten,
dr. Jacqueline van Leeuwen,
dr. Gregory Vercauteren en
dr. Jeroen Walterus

REDACTIERAAD

FARO

BEELDREDACTIE

Katrijn D'hamers

AFBEELDING COVER

Collectie: Archief Zusters
van Liefde, Gent

EINDREDACTIE

Birgit Geudens &
Ans Van de Cotte

HOOFDREDACTIE

Birgit Geudens &
Ans Van de Cotte
E: redactie@faronet.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Marc Jacobs
p.a. Priemstraat 51,
BE-1000 Brussel

TECHNISCH-ADMINISTRatieve ONDERSTEUNING

FARO-secretariaat

LAY-OUT & DRUK

Drukkerij Leën, Hasselt

© FARO. Vlaams steunpunt
voor cultureel erfgoed vzw

- 4 **ERFGOEDGELEERDEN IN OPLEIDING**
→ EEN KRITISCHE ANALYSE VAN HET VLAAMSE
OPLEIDINGSAANBOD IN INTERNATIONAAL
PERSPECTIEF
- 10 **DE NIEUWE OPLEIDING VOOR MUSEUMGIDSEN
EEN JAAR NA STARTDATUM**
→ DE BETROKKENEN AAN HET WOORD
- 14 **COLLECTIEZORG MET CERTIFICAAT**
→ NAAR EEN BASISOPLEIDING BEHOUDSMEDEWERKER
ERFGOED
- 17 **NAAR EEN OPLEIDING PUBLIEKSGESCHIEDENIS
IN VLAANDEREN**
→ DE KANSEN EN UITDAGINGEN VAN HET
BOLOGNADECREET
- 21 **ERFGOED EN BASISONDERWIJS: MARIAGE DE
RAISON OF ECHE LIEFDE?**
→ KAN EEN OPLEIDING ERFGOED EN ONDERWIJS
DICHTER BIJ ELKAAR BRENGEN?
- 26 **VOOR STARTERS**
→ INTRODUCTIECURSUS CULTUREEL-ERFGOEDWERKER
- 30 **CULTUREEL-ERFGOEDWERKERS LEREN
LEVENSLANG**
→ VORMINGSAANBOD VAN DE CONSULENTEN VOOR
BEHEERDERS VAN ERFGOEDCOLLECTIES
- 33 **NETWERKEN, BRUGGEN BOUWEN EN
VERNIEUWEN**
→ OVER COMPETENTE MAKELAARDIJ IN ERFGOEDLAND
- 36 **EEN GAT IN VLAANDEREN**
→ OVER HET BELANG VAN OPLEIDING VOOR DE BROZE
FIGURENTHEATERKETING
- 41 **ERFGOED EN ICT**
→ NAAR EEN OPLEIDING 'IN NETWERK'
-
- 44 **BEZETEN DOOR ETEN**
→ HET CULINAIRE WERK VAN ALLEN S. WEISS
- 48 **VLIEG ERIN!**
→ HAAL HET ONDERSTE UIT DE KAN VAN JE
GEZINSWERKING
-
- 52 **WEB.RECENSIE**
- 54 **DE LAATSTE BLIK**

Erfgoedgeleerden in opleiding

→ Een kritische analyse van het Vlaamse opleidingsaanbod in internationaal perspectief

De laatste decennia is het cultureel-erfgoedveld sterk geëvolueerd. De toenemende professionalisering van heel wat erfgoedpraktijken bracht een verschuiving in benodigde competenties mee. Zo ontstonden er – ook internationaal – nieuwe profielen voor de cultureel-erfgoedsector.² Door al deze ontwikkelingen lijkt het bestaande opleidingsaanbod voor cultureel-erfgoedwerkers niet aangepast aan de veranderende realiteit.³ FARO besloot daarom het reflectietraject 'Erfgoedgeleerden' op te zetten. Tijdens dit traject brachten we de bestaande opleidingen in kaart en gingen we met de sector in debat over hun wensen voor de toekomst.⁴ Want wat willen we nu eigenlijk? Een status-quo? Een verdergaande versnippering? Of juist meer eenheid en synthese? Hoog tijd dus voor een kritische analyse en een aanzet tot verder debat!

HET AANBOD 2009–2010

Tijdens het traject 'Erfgoedgeleerden' maakten we een stand van zaken op van het huidige opleidingsaanbod voor cultureel-erfgoedprofessionals. Een schematisch overzicht hiervan vindt u hiernaast. Dit schema is opgebouwd volgens niveaus 4 tot 7 van de Vlaamse kwalificatiestructuur.⁵ We ordenden de verschillende opleidingen⁶ volgens sectorale invalshoek en volgens de decretale erfgoedfuncties.

Het merendeel van de opleidingen situeert zich op master-niveau (niveau 7). Enkel de Masteropleiding in de conservatie en restauratie en de afstudeerrichting Scenografisch ontwerpen besteden daarbij gestructureerde aandacht aan erfgoedmateries. Daarnaast bestaan er een aantal opleidingen die via keuzevakken een erfgoedaccent leggen. Opvallend is dat studenten voor een specifiekere vorming vaak al een masterdiploma moesten verwerven. Alleen dan kunnen ze instromen in de manama Archivistiek of het postgraduaat Informatie- en Bibliotheekwetenschap.⁷ De masters Culturele studies en Cultuurmanagement zijn in principe initiële masters, maar in de praktijk heeft het merendeel van de studenten reeds een masterdiploma behaald. Vaak zijn deze opleidingen algemeen van opzet en brengen ze erfgoed (opnieuw) als een keuzevak aan bod.

Naast masteropleidingen bestaan er een aantal specifieke, beroepsgerichte opleidingen op andere niveaus. Op het niveau van de professionele bacheloropleiding (niveau 6) signaleren we opleidingen rond cultuurmanagement. Op niveau 5 vinden we de opleiding tot museumgids/erfgoedgids. Deze opleiding maakt deel uit van het hoger beroepsonderwijs dat in principe mensen moet vormen voor wie de overstap tussen secundair onderwijs en de professionele bachelor te groot is. In de praktijk zijn het vaak mensen die reeds een (master)diploma hebben verworven die deze opleiding in hun vrije tijd in avond- en weekendonderwijs volgen. De opleiding Graduaat Bibliotheekwezen en Documentaire informatiekunde bevindt zich eveneens op het niveau van het hoger beroepsonderwijs en vormt reeds jarenlang bibliothecarissen op B-niveau. Op het niveau 4, dat van het secundair-na-secundair onderwijs, organiseren verschillende Centra voor Volwassenenonderwijs initiatiecurssussen voor bibliotheek- en archiefmedewerkers. Vaklui (restauratietechnici) volgen vaak een eenjarige opleiding als zevende jaar binnen het beroepsonderwijs.

Buiten de niveaus van de Vlaamse kwalificatiestructuur bestaat er eveneens een sterk beroepsgericht aanbod aan opleidingen. Verschillende Syntra-opleidingen vormen restauratoren-vakmannen.⁸ Zoals het VIOE reeds eerder vaststelde, is dit aanbod niet gestructureerd en bovendien ontsnappen deze opleidingen vaak aan een kwaliteitscontrole.⁹ Bewakingsagenten-erfgoedbewakers zijn verplicht een opleiding van 68 uur te volgen. Deze (dure) opleidingen worden georganiseerd door bewakingsfirma's.¹⁰ Ten slotte nemen verschillende erfgoedorganisaties ook initiatieven voor professionalisering; zowel FARO als de museumconsulenten namen op dit vlak al initiatieven. De certificering van dergelijke vormingsinitiatieven is telkens weer een uitdaging.

VERSNIPPERING EN LACUNES

Het huidige aanbod aan opleidingen over cultureel erfgoed is sterk versnipperd en bovendien bijzonder academisch gericht. In vergelijking met internationale opleidingen ontbreken er op het masterniveau bovendien een aantal fundamentele schakels.

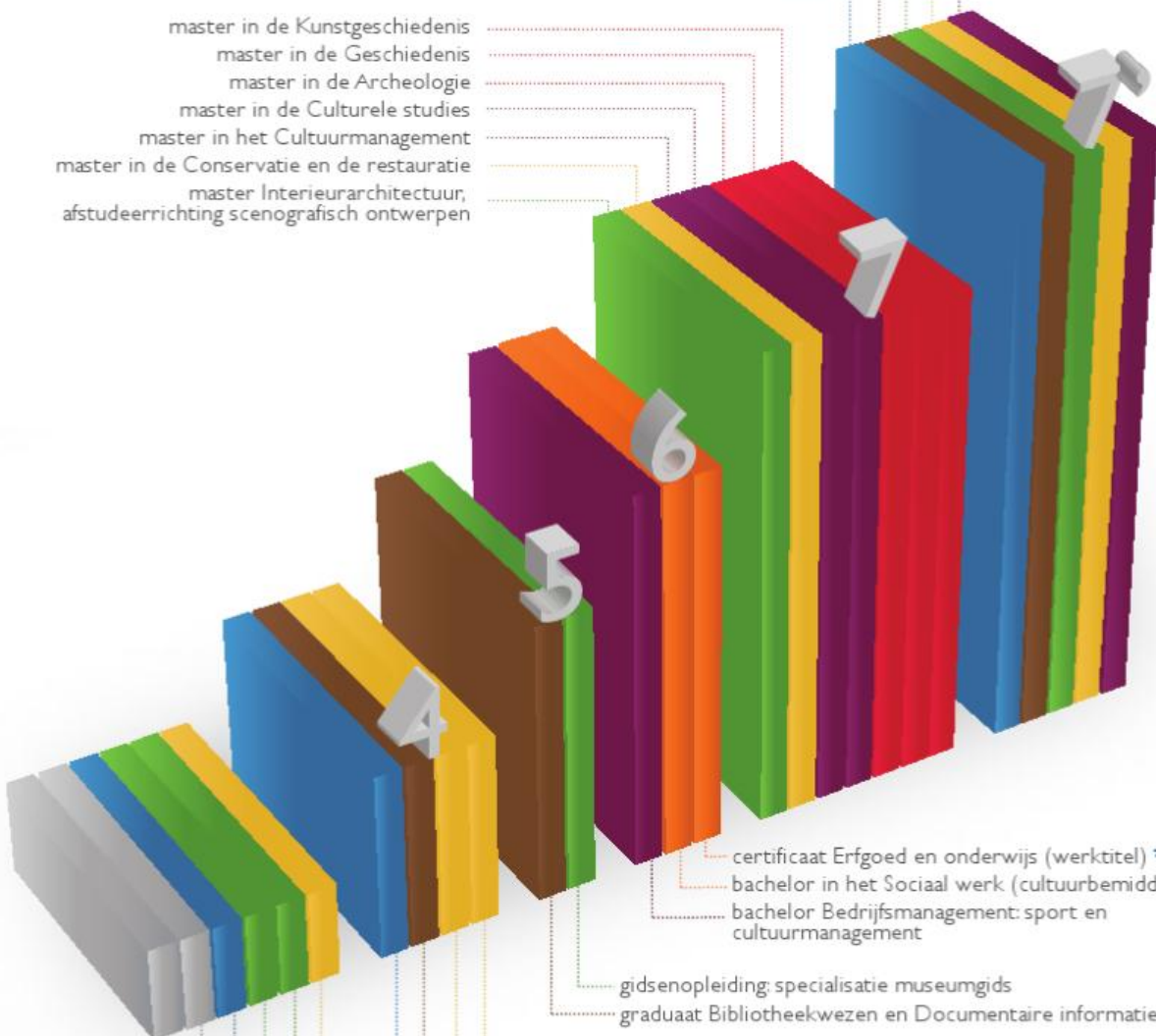
DOMEINEN

■ professionalisering	■ behoud
■ archivistic	■ beheer/management
■ bibliotheek	■ publiekswerking
■ musea	■ onderzoek

* nieuw in 2011

postgraduaat in het Kunst- en cultuurmanagement
 postgraduaat Conservatie-restauratie met stage *
 postgraduaat Tentoonstelling en beheer actuele kunst
 postgraduaat Informatie- en Bibliotheekwetenschap (IBW)
 master na master in de Archivistiek: Erfgoed- en hedendaags documentbeheer

master in de Kunstgeschiedenis
 master in de Geschiedenis
 master in de Archeologie
 master in de Culturele studies
 master in het Cultuurmanagement
 master in de Conservatie en de restauratie
 master Interieurarchitectuur;
 afstudeerrichting scenografisch ontwerpen

certificaat Erfgoed en onderwijs (werktitel) *
 bachelor in het Sociaal werk (cultuurbemiddeling)
 bachelor Bedrijfsmanagement: sport en cultuurmanagement

gidsopleiding: specialisatie museumgids
 grauaat Bibliotheekwezen en Documentaire informatiekunde

bijscholing behoudsmedewerker erfgoed *
 7e jaar beroepsopleiding voor restauratievaklui (BSO)
 initiatie tot de Bibliotheek-, Documentatie- en informatiekunde (groep bibliotheekkunde)
 initiatie tot de Bibliotheek-, Documentatie- en informatiekunde (groep archiefkunde)

verschillende specifieke opleidingen restauratievakman rond verschillende materialen (o.a. Syntra)
 opleidingen museumconsulenten
 opleiding bewakingsagent-erfgoedbewaker
 opleidingen archiefbeheer aan de provinciale bestuursscholen
 FARO-opleiding beginnende erfgoedwerkers (pilot) & andere vormingsinitiatieven
 vormingsinitiatieven georganiseerd door andere spelers

← Een overzicht van de verschillende opleidingen per domein. Dit overzicht is een momentopname gebaseerd op de informatie die FARO ter beschikking heeft. Voor een officiële inventaris van alle bestaande opleidingen in het Vlaamse hoger onderwijs, zie: www.hogeronderwijsregister.be

Het is opvallend dat er in Vlaanderen geen masteropleiding rond etnologie of volkskunde bestaat. Het huidige keuzevak aan de K.U.Leuven is een bachelorvak waarvan het voortbestaan op lange termijn niet verzekerd is. Dit staat in schril contrast met de situatie in Duitsland, waar etnologie aan 21 universitaire instellingen wordt aangeboden. In Nederland is etnologie verankerd in zes bijzondere leerstoelen. Een tweede ontbrekende schakel is museologie. In Vlaanderen bestaan er enkele keuzevakken over dit onderwerp, maar er is geen gestructureerde master. In het buitenland kennen *Museum Studies* en aanverwanten wel een groot succes. Academische masters zorgen voor praktijkvorming en wetenschappelijke reflectie over musea.¹⁷ Ook brede erfgoedopleidingen ontbreken in Vlaanderen (zie verder).

Bijzonder opvallend is dat er geen specifieke vorming voor erfgoedwerkers bestaat op professioneel bachelorniveau. Tijdens gesprekken in de loop van het traject 'Erfgoedgeleerden' gaven verschillende deelnemers aan dat er vraag is naar medewerkers op dit niveau, maar dat er voor hen vaak geen opleiding bestaat. In Nederland, Duitsland en in het Verenigd Koninkrijk bestaan er wel specifieke bacheloropleidingen die het middenkader in musea en archieven vormen en minder academisch gericht zijn. Het meest gekende voorbeeld in Vlaanderen zijn de opleidingen van de Reinwardt Academie te Amsterdam.

Tussen de verschillende opleidingen zijn de overstapmogelijkheden op dit moment niet altijd optimaal. Er bestaan niet altijd goede doorstromingsmogelijkheden. Zo is de master-na-masteropleiding Archivistiek bijvoorbeeld enkel toegankelijk voor masters in de Geschiedenis.

KORTE TERMIJN: WILDGROEI?

Tijdens het traject 'Erfgoedgeleerden' bleek dat het hoger onderwijs het cultureel-erfgoedveld heeft 'ontdekt' als interessante beroepsuitweg voor afgestudeerden. Daarom proberen verschillende bestaande opleidingen in hun curriculum bruggen te bouwen naar het cultureel-erfgoedveld. Zij organiseren een keuzevak rond erfgoed of geven erfgoed op als thema voor papers en verhandelingen. Belangrijk hierbij is op te merken dat er in deze gevallen niet noodzakelijk sprake is van een bredere visie rond erfgoed: erfgoed wordt meegenomen als een van de (vele) invalshoeken die in de basisopleiding aan bod komen.

Een aantal opleidingen denkt momenteel na over meer gestructureerde trajecten. Zo zal in het academiejaar 2010–2011 binnen de lerarenopleiding aan de hogeschool KATHO een traject van twaalf studiepunten van start gaan over erfgoed en onderwijs. Ook de opleiding Sociaal-cultureel werk van diezelfde hogeschool denkt na over een erfgoedaccent via het concept 'makelaardij'. De Masteropleiding in de conservatie en

© Huis van Alijn

restauratie (Artesishogeschool) wil via een postgraduaat de studenten extra stagemogelijkheden bieden en tevens de basisopleiding aanvullen met bredere vakken rond kunstgeschiedenis en museologie. De masteropleidingen Geschiedenis en Kunstgeschiedenis aan de Vlaamse universiteiten bereiden een verruiming van één naar twee masterjaren voor. Zo'n uitbreiding van studiepunten biedt mogelijkheden om een aantal bijkomende initiatieven te organiseren. Zo bestaan er plannen voor een afstudeertraject Publieksgeschiedenis binnen de opleiding Geschiedenis en bouwen de verschillende kunsthistorische opleidingen plannen voor specifiekere trajecten rond musea en curatorschap. Opnieuw worden erfgoed-specifieke opleidingsonderdelen zo ingepast in bestaande opleidingen en onderneemt men geen structurele denkoefening. Bovendien is het momenteel onduidelijk of de tweejarige master er in de toekomst inderdaad komt.

Er zijn ook een aantal nieuwe opleidingen op komst. Zo gaat aan de bibliotheekschool van Gent een opleiding Behoudsmedewerker Erfgoed van start, via een bijscholingstraject. Het postgraduaat Informatie- en Bibliotheekwetenschap heeft een aanvraag ingediend om zich om te vormen tot een masteropleiding. Voor zover wij konden achterhalen, bestaan er geen plannen voor bijkomende masteropleidingen in de etnologie of museologie.

De bovenstaande schets geeft aan dat er wel een zeker risico bestaat op een 'wildgroei' aan losse opleidingsonderdelen en trajecten. Deze explosie aan erfgoedcomponenten heeft zowel voor- als nadelen. Het voordeel is dat meer studenten via keuzeonderdelen in aanraking komen met cultureel erfgoed. Zij kunnen zo geïnspireerd worden om hierover meer te vernemen, onderzoek te verrichten of bijkomende opleidingen te volgen. Maar het grote nadeel is dat het programmeren van dergelijke opleidingsonderdelen niet steeds het gevolg is van een doordachte, brede visie op erfgoed. Inspelen op de 'erfgoedhype' kan berekenend zijn, bijvoorbeeld om concurrenten voor te zijn en zelf meer studenten te werven of te voorkomen dat de studenten voor een andere opleiding zouden kiezen. Misschien willen opleidingen Geschiedenis en Kunstgeschie-

*Binnen de lerarenopleiding van o.a. KATHO wordt aandacht besteed aan kinderen en erfgoed.
© Kasteel van Gaasbeek*

denis zo ook tegemoet komen aan het verwijt dat ze nutteloos zouden zijn en meer toepassingsgericht zouden moeten worden.¹² Een oproep waar vele historische opleidingen toch hui-verig tegenover staan, omdat het fundamenteel academisch onderzoek op deze domeinen zou bedreigen.¹³

Het versnipperen van de inspanningen in te veel kleine onder-deeltjes zonder brede visie kan leiden tot overlap en vermijdt evenmin dat er lacunes worden weggewerkt. Meer overleg tussen de verschillende opleidingen over dergelijke initiatieven lijkt dus wel een must.

LANGE TERMIJN: NAAR EEN BREDERE ERFGOEDOPLEIDING?

De versnippering in het aanbod aan opleidingen voor cultu-reel-erfgoedprofessionals is ten dele het gevolg van de huidige strenge wetgeving in het hoger onderwijs. De rationalise-ring van het onderwijs heeft tot gevolg dat het aanvragen van nieuwe basisopleidingen een zware procedure is geworden. Instellingen moeten hiervoor een lijvig dossier opmaken dat door twee onafhankelijke instanties wordt getoetst en in vele

gevallen een bestaande opleiding schrappen. Bovendien is het niet onmogelijk dat de Vlaamse Regering in de toekomst mini-mumnormen qua studentenaantallen zal opleggen. Daaren-teen is het organiseren van afstudeerrichtingen, keuzevakken en postgraduaatstrajecten aan minder regels gebonden. Zij bie-den opleidingen de mogelijkheid om kort op de bal te spelen.

Om op langere termijn een transparant, kwalitatief en goed ge-structureerd opleidingsaanbod voor cultureel-erfgoedwerkers te realiseren, is het echter nodig een duidelijke strategie te be-palen. Binnen het hoger onderwijs (bachelor en master) is er weinig ruimte voor nieuwe opleidingen. Het lijkt dan ook niet realistisch om én een master etnologie, én een master museolo-gie én professionele bacheloropleidingen voor archieven, biblio-then en musea na te streven. *Trop* is nu eenmaal te veel.

Wellicht is het organiseren van een brede erfgoedopleiding met afstudeerrichtingen wel een goede optie. In het buiten-land bestaan reeds dergelijke initiatieven die de verschillende sectoren overkoepelen. Als we hiervoor opteren, zijn er slechts één (of twee) zware aanvraagdossiers nodig en kan verder via

Erfgoedwerkers hebben vaak nood aan specifieke competenties. Hier een cursus mount making bij FARO vzw.
© FARO

afstudeerrichtingen kort op de bal worden gespeeld. Tijdens het traject 'Erfgoedgeleerden' hebben we aan de deelnemers van de verschillende reflectietrajecten dan ook de vraag voorgelegd wat zij van deze optie vonden. Er bleken voor- en tegenstanders te zijn.

Veel deelnemers erkenden wel dat in de dagelijkse praktijk de grenzen tussen archief, museum en bibliotheek vervagen, iets wat ook internationaal speelt.¹⁴ Bovendien ontstaan er ook meer intermediaire organisaties als erfgoedcellen en expertisecentra. Deze vervagende grenzen betekenen dat professionals in toenemende mate verondersteld worden om basisvaardigheden en -kennis uit de verschillende deelsectoren mee te hebben. Ook is er volgens vele van onze gesprekspartners nood aan meer onderzoek en kritische reflectie op het erfgoedveld. Een geïntegreerde opleiding die een brede blik biedt, zou een goed antwoord op al deze vragen kunnen zijn. Maar er zijn ook kritische geluiden. Zo stelt men dat de erfgoedhype eens zal overwaaien en dat studenten meer nood hebben aan diploma's waarmee ze ook nog andere kanten kunnen uitgaan. Gaat onder een dergelijke brede koepel ook niet het specifieke van een museum, archief of bibliotheek verloren? Kan een kritische, onafhankelijke blik op de erfgoedsector niet beter vanuit bestaande academische disciplines komen? En heeft een erfgoedorganisatie er ook niet meer baat bij om verschillende invalshoeken samen te brengen? Of, met andere woorden: is het niet beter om binnen de verschillende kokers specialisten op te leiden? De spanning tussen vakspecifieke vorming en interdisciplinariteit vormt in dit debat een belangrijke invalshoek.

MAG HET IETS MEER ZIJN?

Het huidige onderwijsaanbod voor cultureel-erfgoedwerkers vertoont aanzienlijke lacunes. In de komende jaren dreigt een sterke wildgroei aan keuzevakken en trajecten. Moeten we ons hierbij neerleggen en studenten dan maar aanraden om in het buitenland een degelijke opleiding te volgen? Of moeten we de handen in elkaar slaan en ijveren voor een gestructureerd

aanbod dat gebaseerd is op een brede en doordachte visie op cultureel erfgoed?

De *boom* aan initiatieven toont in elk geval wel aan dat het hoger onderwijs erfgoed als een interessante thematiek beschouwt. De verspreide opleidingsonderdelen zijn op zich waardevol omdat ze meer studenten dan vroeger in aanraking brengen met cultureel erfgoed. Wat ons betreft, mag het wel een beetje meer zijn. Deze eerste aanzetten zouden een groei-proces moeten kunnen doormaken naar een meer geïntegreerd parcours voor toekomstige erfgoedwerkers.

Hiervoor kunnen verschillende stappen worden gezet. Zo zouden de verschillende opleidingen meer moeten overleggen met elkaar en met de sector. Die laatste moet ook zelf competentiegericht denken en goed op de hoogte zijn van beroepscompetentieprofielen. Deze zijn immers een communicatiemiddel met opleidingsinstellingen en voor het aanvragen van nieuwe opleidingen.

Misschien is het een goed idee om allereerst te ijveren voor een degelijke erfgoedopleiding op professioneel bachelorniveau, met verschillende afstudeerrichtingen. Op dit niveau is de concurrentie met bestaande opleidingen immers minder groot, wat de discussies aanzienlijk zal vereenvoudigen. Overleg en samenwerking met de Reinwardt Academie zouden deze denkoefening alvast een stevige impuls kunnen geven. Genoeg stof dus voor verder debat!

THEMANUMMER

Dit themanummer van *faro* | tijdschrift over cultureel erfgoed geeft het woord aan verschillende spelers op het domein van opleiding en vorming voor de cultureel-erfgoedsector. Wij hopen dat het samenbrengen van deze losse, en uiteraard gekleurde, perspectieven een eerste aanzet kan vormen tot verder overleg. Kennis van wat de collega's ondernemen, kan het nadenken over een gestructureerd aanbod voor de toekomst alleen maar ten goede komen.

Tijdens het worldcafé over makelaardij in erfgoed debatteerden de deelnemers over de competenties die nodig zijn om een breed publiek actief te betrekken bij de erfgoedwerking.

© KATHO IPSOC

- 1 Jacqueline van Leeuwen is historica van opleiding. Zij is stafmedewerker bij FARO en werkte voordien bij de Associatie K.U.Leuven op het domein van onderwijsontwikkeling.
- 2 Bijvoorbeeld de recente publicatie in Nederland *Nieuwe cultuurfuncties. Een urgente verkenning naar meerwaarde en typologie. Handreiking voor overheden, culturele en maatschappelijke organisaties en professionals*, Uitgevoerd door DSP-groep in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie, Erfgoed Nederland en Kunstfactor, juni 2010 (www.cultuurparticipatie.nl/reports/kf-cultuurfuncties.pdf); Duitse publicatie (i.s.m. ICOM) *Museumsberufe – Eine europäische Empfehlung*, Berlijn, 2008 (www.museumsbund.de/fileadmin/geschaefts/dokumente/Leitfaeden_und_anderes/Europaeische_Museumsberufe_2008.pdf). MLA workforce development statement (2009): www.mla.gov.uk/what/raising_standards/-/media/Files/pdf/2009/MLA_Workforce_Position_Statement_2009.ashx
- 3 'Bestaande opleidingen beantwoorden vaak niet aan de noden van het veld; voor bestaande noden ontbreken opleidingen; er is onvoldoende kwaliteitsbewaking en -garantie.' (Beleidsnota cultuur 2009–2014, p. 12.)
- 4 Een overzicht van dit traject en de verslagen van de debatten vindt u via een dossier op de FARO-website: www.faronet.be/dossier/erfgoedgeleerden-competenties-opleidingen-en-de-cultureel-erfgoedsector.
- 5 Voor toelichting bij deze kwalificatiestructuur, zie: www.evcvlaanderen.be/evc_beleid/kwalificatiestructuur.html
- 6 Alle opleidingen in het hoger onderwijs zijn op trefwoord doorzoekbaar via het Hoger Onderwijsregister: www.hogeronderwijsregister.be.
- 7 P. DELSAERDT, 'Terreinverkenningen en referentiekaders. Een plaats voor erfgoedbeheer in de universitaire opleiding Informatie- en Bibliotheekwetenschap', in: *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 3 (2010) pp. 34–39.
- 8 Voor een gedetailleerd overzicht verwijzen we naar de website van VIOE: www.erfgoed.net/opleidingen/
- 9 N. VERNIMME & J. BUIJS, *Knelpuntennota inzake beroepen en opleidingen m.b.t. de zorg (onderhoud, conservatie-restauratie) van het onroerend erfgoed*, VIOE, 2007, pp. 7–13, zie: www.onroerenderfgoed.be/nl/uploads/bg09.pdf.
- 10 Voor een overzicht van het opleidingsaanbod, zie: www.tjoeten.be/?page_id=122
- 11 Zie ook: J. VAN LEEUWEN & H. VERREYKE, 'Bruggen bouwen tussen theorie en praktijk; de opleiding van museumprofessionals in Québec ... en in Vlaanderen?', in: *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 2 (2009) 3, pp. 4–11.
- 12 Voor een samenvatting en commentaar: www.vacature.com/blog/moeten-we-afstappen-van-de-vrije-studiekeuze
- 13 B. DE MUNCK, 'Microtechnologieën van volkscultuur. Europese etnologie in Vlaanderen tussen sector en discipline', in: *Volkskunde*, 106 (2005) pp. 341–370.
- 14 J. TRANT, 'Emerging convergence? Thoughts on museums, archives, libraries, and professional training', in: *Museum Management and Curatorship*, Vol. 24, No. 4, December 2009, pp. 369–387

De nieuwe opleiding voor museumgidsen één jaar na startdatum

→ De betrokkenen aan het woord

In september 2009 ging een nieuwe opleiding tot museumgids van start in avond- en weekendonderwijs. De specialisatie sluit aan bij een algemene basisopleiding tot gids van Toerisme Vlaanderen en wordt inhoudelijk ondersteund door FARO. We werpen een blik op wat de specialisatie tot museumgids precies omvat en gaan tevens na hoe de opleiding – na het eerste pilootjaar – wordt geëvalueerd. Want hoe hebben cursisten de opleiding ervaren? Wat is de meerwaarde van de opleiding voor musea? In dit artikel laten we de betrokkenen aan het woord.

Gidsen vervullen een sleutelrol in musea. Zeker nu, in tijden waarin musea vanuit diverse hoeken worden aangemoedigd om hun rol ten aanzien van het publiek voor 200 % te vervullen. Musea kiezen er daarom steeds duidelijker voor om het publiek op een meer actieve manier te betrekken bij de werking. Dat vereist echter wel dat medewerkers daartoe over de nodige competenties beschikken. Precies aan deze nood wil de opleiding tot museumgids tegemoetkomen. De specialisatie stelt zich daarom tot doel om een nieuwe generatie gidsen te vormen die in staat is om op een spontane en interactieve manier in dialoog te treden met het publiek en die zich hiertoe van een breed spectrum van inzichten, methodes en vaardigheden kan bedienen.

HET OPLEIDINGSPROGRAMMA

De opleiding Museumgids is een van de mogelijke specialisaties in de algemene opleiding tot gids van Toerisme Vlaanderen.²

Andere mogelijke specialisaties zijn toeristische gids, natuurgids of reisleader. Alle cursisten volgen eenzelfde basisopleiding, maar wie na de basisopleiding kiest voor de specialisatie

Museumgids krijgt vervolgens nog drie specifieke opleidingsonderdelen op het programma.³

De opleiding wordt georganiseerd als avond- en weekendonderwijs in Centra voor Volwassenenonderwijs. Didactisch wisselen klassikale lessen elkaar af met studiebezoeken en diverse soorten oefeningen. Daarbij maken studenten kennis met tal van kleine en grote musea (uit de regio van de opleiding en daarbuiten) waardoor ze inzicht krijgen in de diversiteit van het toekomstige werkteerrein.

Anneke Lippens, museumconsulent van de provincie Oost-Vlaanderen, vat het programma als volgt samen: "De opleiding biedt de cursisten een brede kijk op het vlak van de actuele museumpraktijk (functies, evoluties, cultureel-erfgoedkader, beleid ...), maar legt daarnaast ook de nadruk op interactiviteit en diversiteit. Afgestudeerde museumgidsen weten daardoor te bemiddelen tussen collectie, museum en publiek. En dat dit

bij iedere rondleiding weer anders is. Bovendien weten de cursisten na de opleiding wat hun sterktes zijn en welke doelgroepen hen het meest liggen."

Janien Prummel, docent voor de module specifieke gidsvaardigheden te Gent,⁴ vult over het praktijkgedeelte het volgende aan: "Rondleiden is een zeer specifieke en directe manier om cultuur voor een divers publiek te bemiddelen. Het rechtstreekse contact met het publiek nodigt uit om ervaringen en kennis uit te wisselen, samen te beleven en te ontdekken. Ikzelf reik de cursisten een breed palet aan methodieken aan, waarbij men leert om zowel te denken vanuit de mogelijkheden van de opstelling, om gebruik te maken van diverse soorten hulpmiddelen, om interactie te stimuleren enzovoort. Ik nodig cursisten uit om te experimenteren en weg te gaan van het vertrouwde, om op deze wijze hun methodische mogelijkheden te vergroten. Ze ontdekken zo hun sterktes en zwaktes en hun eigen stijl."

→ → *Cursisten van de gidsenopleiding te Diest leren bij in Museum M.*
© Karien Vandenberk

→ *Workshop 'Verbaal beschrijven voor blinde en slechtziende bezoekers' in de KMSB (2008)*
© FARO

HET EERSTE PILOOTJAAR: DE AANPAK

Tijdens het voorbije schooljaar 2009–2010 organiseerden de Centra voor Volwassenenonderwijs De Oranjerie in Diest en Het Perspectief in Gent de nieuwe opleiding tot museumgids voor de allereerste keer. FARO biedt inhoudelijke ondersteuning aan en daarnaast nemen ook de museumconsulentschappen van de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen een grote ondersteuningstaak op zich door de studiebezoeken en stages te coördineren. Kortom, de organisatie van de opleiding Museumgids was bij het begin van het schooljaar – en is dat nog steeds – een werk van vele partners.

Jan Raymaekers, coördinator van de opleiding Museumgids voor CVO De Oranjerie in Diest: “Zoals al onze opleidingen is ook de opleiding Museumgids ontwikkeld in nauwe samenwerking met de sector. Onze provinciale museumconsulent heeft ervoor gezorgd dat we door achttien musea werden ontvangen. De conservator of verantwoordelijke publiekswerking wachtte ons op en stelde ons het museum voor waarbij hij of zij een specifiek aspect van de museumwerking toelichtte. Die samenwerking met het terrein maakt de opleiding zeer levendig en praktisch en biedt de cursisten meteen ook de gelegenheid om contacten te leggen. Alle cursisten maakten een eindwerk in een bezocht museum en bijna allemaal zijn ze daar nu ook aan de slag als gids. De samenwerking met het veld is onze belangrijkste kwaliteitsmeter. Wij willen vertrekken vanuit de behoeften van musea, ze spelen dus een belangrijke rol in de opleiding zelf en zij beslissen of ze onze ‘producten’ accepteren en inzetten. Als die samenwerking goed loopt, zijn we goed bezig.”

Miguel De Clercq, coördinator van de specialisatie voor CVO Het Perspectief in Gent, voegt toe: “We willen kwaliteit garanderen en we werken daarom met docenten die zeer veel ervaring hebben met gidsen in musea. Daarnaast bevragen we de cursisten jaarlijks. Met deze feedback houden we rekening bij de invulling van het nieuwe schooljaar.”

WAT HEBBEN WE GELEERD? CURSISTEN AAN HET WOORD

Inmiddels zijn we een jaar later en zijn er in totaal 33 afgestudeerde en gecertificeerde museumgidsen.⁵ In tussentijd evalueerden de partners, samen met Toerisme Vlaanderen, het verloop van de opleiding. In deze evaluatie werden ook cursisten betrokken, waaronder drie medewerkers van het Huis van Alijn in Gent.⁶ Aan hen werd onder andere de vraag gesteld hoe zij het inhoudelijke accent op interactiviteit in de opleiding hebben ervaren:

Els Veraverbeke: “Volgens mij kan elke doelgroep op een interactieve manier worden benaderd. Bij volwassenen heb je wel een andere vorm van interactiviteit dan bij kinderen. In ons

museum is het bijvoorbeeld voor kinderen vaak vreemd wat ze te zien krijgen, terwijl de collectie voor volwassenen zeer herkenbaar is.⁷ Volwassenen hebben dus hun eigen verhaal, wat een andere vorm van interactiviteit met zich meebrengt dan bij kinderen. Als gids komt het er dan op aan om een andere rol aan te nemen ten aanzien van de groep.”

Anja Van Gelderen: “In het Huis van Alijn beginnen senioren ook gemakkelijk hun levensverhaal te vertellen. Zij herkennen alles, en halen hun herinneringen op. Hiermee kun je verschillende kanten uit. Dat maakt het net zo leuk om senioren te gidsen.”

Wendy Van Hoorde: “Ik heb gegidst voor blinden en slechtzienden. Het eerste gedeelte van deze rondleiding gebeurt aan de hand van verbale beschrijvingen, maar al heel snel werken we met kruiden waarbij ik inspeel op de andere zintuigen zoals proeven, voelen en ruiken. Ik moet toegeven dat die rondleiding zeer interactief is, meer dan ikzelf verwacht had. Het is ook een zeer dankbaar publiek: zij vragen om die interactiviteit en je krijgt er heel veel respons van terug.”

Els Veraverbeke: “Het was hoe dan ook opmerkelijk dat bij het begin van de opleiding enkele mensen de interactieve benadering als onrealistisch bestempelden. Naarmate de opleiding vorderde, kregen ze er meer begrip voor. Men begrijpt nu dat de context van een museum anders is. Dit benadrukt in mijn ogen de nood aan een aparte opleiding voor museumgidsen. Zelf heb ik vooral geleerd om na te denken over de organisatie van het gidsenteam in ons museum. We hebben in de opleiding geleerd feedback te geven en feedback te krijgen en dat is iets wat ik zeker ook hier wil toepassen.”

Op de vraag óf en hoe de opleiding het gidsenwerk in het Huis van Alijn heeft beïnvloed, antwoordt Els Veraverbeke: “Het aanbod in het museum dat er al was voor bijvoorbeeld het lager onderwijs stimuleerde de interactiviteit enorm. De kijk-, denk- en doerondleiding zet de kinderen aan om zelf na te denken en te vertellen. Het verschil voor mij als gids is dat ik geleerd heb meer te durven of meer te wachten. Ik ben alerter geworden door te letten op de reacties van de groep, waar de mensen bijvoorbeeld naar kijken. In het begin was dat zeer moeilijk, want je wil zelf heel veel vertellen. Maar door jezelf ertoe te verplichten om te zwijgen, zie je dat mensen zelf de stap zetten om actief mee te doen.”

En hoe werd de stageperiode door hen ervaren?

Anja Van Gelderen: “De combinatie studie en werk is in ieder geval niet te onderschatten. Ik denk dat iedereen wel een enorme druk heeft ervaren.”

Gids Bart Deputter geeft uitleg aan de cursisten van de gidsopleiding te Diest over de rondleiding 'Groene Aarde' in het KMMA.
© Dirk Van Roy

Wendy Van Hoorde: "Niet alleen voor degene die stage doet, maar ook voor degene die moet begeleiden, lijkt me dit niet zo evident. De moeilijkheid is dat de begeleiders ook nog niet goed weten hoe men de nieuwelingen moet ondersteunen."

Els Veraverbeke: "In dat opzicht zitten wij in een bevooroordeelde positie ten aanzien van volgend jaar. Als wij volgend jaar stagiairs toegewezen krijgen, dan weten wij wel waarop we moeten letten bij de begeleiding."

DE MEERWAARDE VOOR MUSEA

Tal van musea stelden zich tijdens het pilootjaar open voor studiebezoeken en stages. Betekende dit voor hen een even positieve ervaring als voor de cursisten?

Min De Meersman van de dienst Educatie & Cultuur van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika getuigt: "De opleiding vroeg of het KMMA twee stageplaatsen kon aanbieden en een vormingsdag kon organiseren. Ik organiseerde deze vormingsdag waarop het museum de studenten ontving en de werking van de educatieve dienst uitgebreid toelichtte. Ik besprak tevens ook de stageopdrachten met de stagiairs. De begeleiding van de stagiairs vertrouwde ik toe aan medewerkster Leen Laes. We lieten de stagiairs educatieve workshops en rondleidingen volgen en we ondersteunden hen bij de 'ontdekking' van de enorme collectie van het museum. Ze kregen toegang tot de verschillende tentoonstellings- en workshopruimtes, bibliotheken en wetenschappelijke diensten om hun onderzoekswerk zo grondig mogelijk te laten verlopen. Het contact

is zeer goed verlopen. De cursisten waren zeer gemotiveerd en toonden heel wat interesse. Beide stagiairs werden ook ingeschakeld als 'vrijwilliger' bij het evenement '100 jaar KMMA'. Ze onthaalden en begeleidden het publiek bij de stand met een zoektocht op een voortreffelijke manier. Het materiaal van de rondleidingen die ze voor hun eindwerk maakten, kan eventueel ook nog dienen voor toekomstige projecten. Het museum is trouwens regelmatig op zoek naar zelfstandige gidsen. Een van de cursisten die hier stage liepen, is momenteel op zelfstandige basis bij ons al aan de slag gegaan."

Rebecca Schoeters, museumconsulent voor de provincie Vlaams-Brabant, vat het als volgt samen: "De museumgidsopleiding kan voor de musea zelf een meerwaarde betekenen. In eerste instantie komen zij via de cursisten in contact met voor hen soms nog onbekende methodieken en gidsvaardigheden. Ook bieden de cursisten tijdens hun eindwerk vaak een andere, verrassende of vaak verfrissende inblik op de verhalen vanuit de collectie. Hierdoor kan er een leerrijke wisselwerking plaatsvinden. Daarnaast kunnen de musea uiteraard ook de eigen gidsen en andere medewerkers de opleiding laten volgen. Aangezien formele opleidingen voor museummedewerkers nog niet zo dik bezaaid zijn, is dit een grote kans op bijscholing. En tot slot levert de opleiding een *pool* op van bekwame museumgidsen waarop men een beroep kan doen."

HET VERVOLG VAN DE OPLEIDING

Voor het schooljaar 2010–2011 zullen niet langer alleen De Oranjerie in Diest en Het Perspectief in Gent de specialisatie tot museumgids aanbieden. Ook PCVO Antwerpen en CVO Spermalie Brugge hebben de opleiding ondertussen opgenomen in hun aanbod. En ook daar is het een verhaal van vele mensen en betrokkenen.

FARO zal de inhoudelijke invulling van de opleiding blijven ondersteunen, en zal betrokkenen en partners bij elkaar blijven brengen. Daarnaast bundelt FARO alle informatie over de specialisatie Museumgids in het dossier museumgidsopleiding op de website van FARO: www.faronet.be/museumgidsopleiding.

- 1 Hildegarde Van Genechten is stafmedewerker publiekswerking bij FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw.
- 2 Toerisme Vlaanderen, *Basisopleiding gidsen en reisleaders*, www.toerismevlaanderen.be/showpage.asp?PageID=180. [augustus 2010]
- 3 Meer over de inhoud van de opleiding kon u ook lezen in: J. PRUMMEL, 'Gidsen in de erfgoedsector: een vak apart', in: *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 1(2008)4, pp.33–36.
- 4 Janien Prummel tekende bovendien – in opdracht van FARO – de opleiding tot museumgids in 2009 inhoudelijk helemaal uit.
- 5 Er zijn voor het schooljaar 2009–2010 dertien afgestudeerden in Gent en twintig in Diest.
- 6 L. GIELEP, *De positionering van de opleiding museumgids in de Vlaamse museumsector: resultaten van een evaluatieonderzoek naar de specialisatieopleiding museumgids*, VUB, 2009–2010. [paper, bachelor in de Kunstwetenschappen en Archeologie]
- 7 De collectie van het Huis van Alijn focust op het cultuur van het dagelijks leven in de 20^e eeuw.

Collectiezorg met certificaat

→ Naar een basisopleiding Behoudsmedewerker Erfgoed

Op 9 september 2010 is aan de Bibliotheekschool van Gent de opleiding Behoudsmedewerker Erfgoed van start gegaan. Zo geformuleerd klinkt het gewichtig, a giant leap for mankind. Maar alle verhoudingen in acht genomen is het toch wel een bijzondere gebeurtenis in de jonge geschiedenis van de cultureel-erfgoedsector.

Deskundigheidsbevordering van museum-, archief- en medewerkers van bewaarbibliotheken die dagelijks instaan voor het bewaren en beheren van de collecties of archiefstukken was tot nog toe een kwestie van bijeenprokkelen van wat her en der aan studiedagen, seminars en workshops werd aangeboden. Diverse (erfgoed)instellingen, organisaties en vormingscentra serveren opleidingsmomenten naar eigen inzicht en inschatting van de behoeften en de doelgroep. Dat dit op enkele jaren tijd tot een grotere dynamiek binnen de erfgoedsector heeft geleid en gestadig heeft bijgedragen tot het ontwikkelen van nieuwe inzichten, praktijken en deskundigheid lijkt geen twijfel. Alleen bleef het aanbod te versnipperd en onvoldoende coherent. Bovendien zijn verwachtingen en achtergrond van de deelnemers vaak divers, waardoor sommigen het aanbod kunnen ervaren als niet op hun behoeften afgestemd.

Binnen het beroepsveld leefde duidelijk de vraag naar een gestructureerde opleiding op het vlak van het dagelijks beheer van en de materiële zorg voor de collecties en archiefbestanden. De opleiding, op een degelijk basisniveau,² zou voldoende breed en praktijkgericht moeten zijn, en afgestemd op de medewerker die in zijn dagelijks werk rechtstreeks in contact komt met de collecties of archiefbestanden, zonder evenwel zelf conserverende of restaurerende handelingen te verrichten. Kortom: een goede introductie bieden tot de kennis van de materialen, van hun eigenschappen en bewaarcondities, het aanleren van schadeherkenning in een vroeg stadium en van het deskundig omgaan met de objecten. Het systematisch aanreiken van de elementaire basiskennis en het aanleren van de vaardigheden nodig voor de gepaste preventieve zorg van het materiële erfgoed moet leiden tot het profiel van de 'denkende collectieverzorger' zoals men in Nederland deze functie omschrijft,³ die kan samenwerken met de collectieverantwoordelijke, restaurator, registrator, bibliothecaris of archivaris.

Een muts wordt klaargemaakt voor verpakking en opslag in het depot.
© FARO

Objecten in edelmetaal vergen zorgvuldig onderhoud.
© FARO

VANUIT DE DAGELIJKE WERKSITUATIE

Om zo goed mogelijk tegemoet te komen aan deze noden van de sector werd rekening gehouden met een aantal essentiële voorwaarden bij het uitbouwen van de opleiding:

- de aangeboden vorming moest sectorbreed, goed gestructureerd, coherent en praktijkgericht zijn, inspelend op de dagelijkse activiteit op de werkvloer en de nieuwste ontwikkelingen op het vlak van collectiebehoud en -beheer;
- de opleiding moest sectorbreed gedragen zijn, voorbereid door een representatieve vertegenwoordiging van het erfgoedveld. De lesgevers zijn zelf actief in de erfgoedsector, met zowel een ruime praktijk- als doceerervaring;
- het opleidingsaanbod is gericht op wie al werkzaam is in de sector en mee instaat voor het behoud en beheer van de collecties of archiefbestanden van zijn instelling;
- de opleiding leidt tot een certificaat dat officieel wordt erkend door het Ministerie van Onderwijs.

Een bestaande opleiding zoals de Initiatie Archiefkunde, verstrekt door de Bibliotheekschool in Gent, sloot het nauwst aan bij deze voorwaarden. De Bibliotheekschool is een afdeling van de Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk (VSPW) en biedt zowel basisopleidingen als bijscholingen aan. In beide gevallen kan de school inhouden verzekeren die, mits de cursist slaagt in de examens, recht geven op een certificaat of diploma erkend door het Ministerie van Onderwijs. Een aantal vertegenwoordigers van het werkveld namen samen met FARO contact op met de school, waar ze meteen een positief gehoor vonden. Kort daarop kon worden gestart met de

ontwikkeling van het leerplan. Dit wordt gestuurd door o.a. het Felixarchief en de dienst Collectiebeleid Antwerpen, het FotoMuseum Provincie Antwerpen, de musea en het OCMW-archief van Brugge, FARO, de provinciale museumconsulent van Oost-Vlaanderen en De Zilveren Passer Consultancy.

Het opleidingsprogramma Behoudsmedewerker Erfgoed is gestructureerd in zes modules, verdeeld over twee semesters, en omvat 240 lestijden. Drie van de zes modules zijn gericht op de kennis van de grote diversiteit aan materialen die in de brede erfgoedsector worden aangetroffen, hun eigenschappen, schadebeelden en -oorzaken. In de eerste module wordt de cursist een algemene oriëntatie van het beroepsveld aangereikt, terwijl in de twee overige modules ruime aandacht gaat naar de bewaaromgeving, materialenkennis, veiligheidszorg, onderhoud, manipulatie en transport van objecten en tentoonstellingsopbouw.

De opleiding vindt plaats op een vaste dag in de week (donderdag) en bestaat uit een mix van klassikale kennisoverdracht, het aanleren van praktische vaardigheden en plaatsbezoeken aan diverse erfgoedinstellingen (archieven, musea, bewaarbibliotheken, depots) en bedrijven (kunsttransport en -opslag). Er wordt naar gestreefd om de kennis en vaardigheden op een zo praktisch mogelijke wijze aan te brengen. Aangezien het uitgangspunt is dat elke cursist minstens deeltijds tewerkgesteld is in een erfgoedinstelling, wordt ervoor gezorgd dat bij elke module op verschillende manieren terugkoppeling mogelijk is naar de eigen werksituatie. De positieve return

Schadekenmerken van archiefstukken leren herkennen.
© Erfgoedcel Waasland

voor de instelling, die beslist heeft te investeren in de deskundigheidsbevordering van zijn medewerker(s), kan aldus al spoedig merkbaar zijn.

Enkele van de stuurgroepleden die het leerplan hebben voorbereid, zijn tevens opdrachtgever voor de ontwikkeling van een module, waarbinnen zij zelf een aantal vakken doceren, gastdocenten aantrekken en de plaatsbezoeken organiseren.

Aangezien deze eenjarige modulaire opleiding voor het eerst wordt aangeboden, moet het initiatief zorgvuldig geëvalueerd kunnen worden. Dit zal zowel in de loop als aan het einde van het schooljaar gebeuren, vanuit vier verschillende standpunten:

- iedere docent is verantwoordelijk voor het eigen cursusaanbod en moet zijn lesinhouden en overdrachtsmethode zelf kritisch beoordelen;

- stuurgroepleden en docententeam plegen regelmatig gezamenlijk overleg, om overlappings te voorkomen en waar nodig bij te sturen naar inhoud of methode;
- een leerplan wordt ter goedkeuring voorgelegd aan het Ministerie van Onderwijs, dat inhoudelijk kan te rade gaan bij beroepsorganisaties;
- de ultieme evaluatie gebeurt op het einde van het schooljaar door de cursisten zelf, die zich aan de hand van een evaluatieformulier kunnen uitspreken over de inhoud en de vorm van de opleiding en over de kwaliteiten van de docenten.

Het programma en alle praktische informatie over de opleiding Behoudsmedewerker Erfgoed vind je op: www.vspw.be/opleidingen/bibliotheekschool/behoudsmedewerker_erfgoed

1 Leon Smets is stafmedewerker behoud en beheer bij FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw.

2 Op academisch niveau biedt de Hogeschool Gent, Koninklijke Academie voor Schone Kunsten i.s.m. Universiteit Gent en S.M.A.K. sinds enkele jaren een eenjarige postgraduaatopleiding aan Tentoonstelling en Beheer van Actuele Kunst (voordien: Behoudsmedewerker actuele kunst), met bijzondere aandacht voor materialenkennis en collectiebeheer, als voltijdse dagopleiding (getuigschrift postgraduaat Tentoonstelling en Beheer van Actuele Kunst). Zie: www.hogent.be/studeren/verder_studeren/infoteksten/tentoonst_beheeractkunst.cfm

3 Cursus Behoudsmedewerker archieven, bibliotheken en musea 2009/2010, georganiseerd door het Nationaal Archief te Den Haag. Zie: www.nationaalarchief.nl/images/4_1511.pdf

Naar een opleiding Publieks- geschiedenis in Vlaanderen

→ De kansen en uitdagingen van het Bolognadecreet

Op 3 september 2010 werd in het Erfgoedcentrum Lamot in Mechelen het Interuniversitair Centrum voor Publieksgeschiedenis (IPG) opgericht. Het is een samenwerking tussen de opleidingen Geschiedenis van de Vlaamse universiteiten om gezamenlijk een opleiding Publieksgeschiedenis gestalte te geven. Publieksgeschiedenis gaat over alle vormen van omgang met geschiedenis in de samenleving buiten het strikt academisch-historisch onderzoek: van historische romans en speelfilms over erfgoedtentoonstellingen en -toerisme tot historische internetgames en al wat er verder tussen ligt. Een opleiding Publieksgeschiedenis bereidt historici voor om te participeren aan en te reflecteren over deze vormen van geschiedbeoefening.

Een opleidingstraject Publieksgeschiedenis kan van start gaan als de Vlaamse overheid groen licht geeft voor een master Geschiedenis van twee jaar. Praktijkinitiatie door middel van stages wordt een belangrijk onderdeel van de opleiding. Een aanzienlijk deel van de stages zal in Vlaamse erfgoedinstellingen worden georganiseerd. Een goede samenwerking tussen universiteit en erfgoedveld is van kapitaal belang.

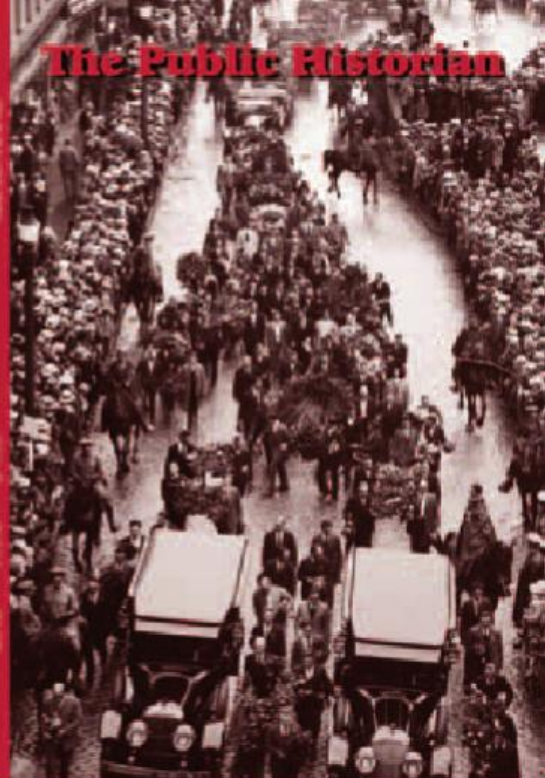
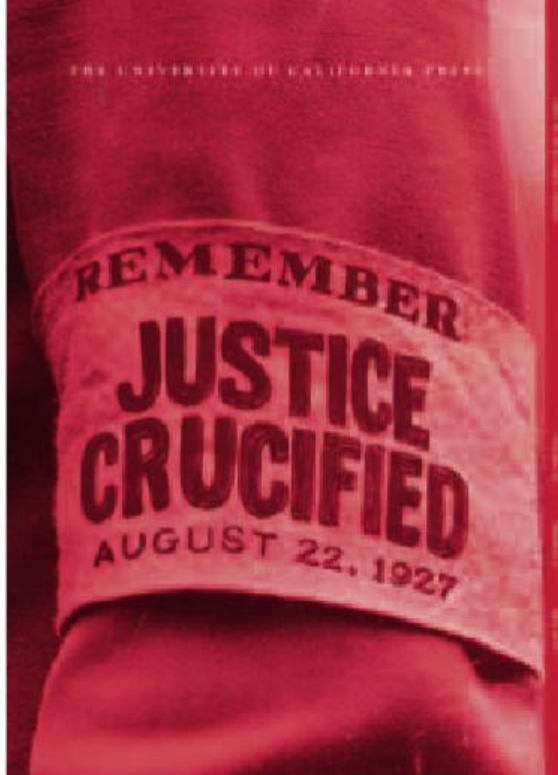
KRONIEK VAN EEN AANGEKONDIGDE STUDIEDUURVERLENGING

Als gevolg van het in 2003 goedgekeurde Bolognadecreet veranderden de universitaire structuren in Vlaanderen fundamenteel. Mensen die voor die tijd de universiteit verlieten, herkennen vandaag niet veel meer. Zo werd de oude vertrouwde opleiding geschiedenis met zijn twee kandidaturen en twee licenties omgevormd tot drie bachelorjaren (BA) en een masterjaar (MA): het zogeheten BAMA-systeem zoals het in academische kringen heet. De achterliggende logica is een Europese

harmonisering van het hoger onderwijs waardoor studenten gemakkelijker een internationaal parcours kunnen volgen. Zo staat het opgetekend in de Europese Bolognaverklaring (1999), die aan de oorsprong ligt van het gelijknamige Vlaamse onderwijsdecreet van 2003. Over studieduur rept de verklaring niet. Dat is namelijk een heikel punt aangezien de studieduur verschillend is in de Europese Unie. In de meeste Europese landen verwerven studenten na drie bachelorjaren en twee masterjaren een diploma geschiedenis of andere richtingen in de humane wetenschappen. Een harmonisering zou dus een studieduurverlenging betekenen. De Vlaamse overheid wenste dit niet door te voeren uit budgettaire overwegingen, maar ook omdat er ernstige twijfels bestonden over de noodzaak van een extra studiejaar, vooral bij de 'zachte' wetenschappen. De exacte wetenschappen kregen bij de start van de eerste masteropleidingen in 2007–2008 wél tweejarige masters, terwijl de discussie over de studieduurverlenging van de humane wetenschappen moeizamer verloopt. Dat dit onhoudbaar zou worden en de Vlaamse diploma's in de humane wetenschappen zou devalueren op de Europese onderwijsmarkt, stond in de sterren geschreven. De discussie is nog niet beslecht, maar het ziet ernaar uit dat in 2012–2013, tien jaar na het Bolognadecreet, de eerste studenten aan een vijfjarige geschiedenisopleiding zullen beginnen.

KANSEN VOOR PUBLIEKSGESCHIEDENIS

De herstructurering van de opleiding geschiedenis van een 2+2 structuur naar een 3+1 en straks dus 3+2 structuur biedt kansen tot een grondige inhoudelijke hertekening van de opleiding. Alle Vlaamse opleidingen hebben die kans te baat genomen om belangrijke programmahervormingen door te voeren.

Zo kwamen er overal vakken publieksgeschiedenis, zij het onder uiteenlopende benamingen en op verschillende niveaus. De Universiteit Antwerpen (UA) biedt het vak 'Erfgoed en publieksgeschiedenis' (6 ECTS)² aan in de MA. De Katholieke Universiteit Leuven (K.U.Leuven) biedt een vak 'Geschiedenis voor een breed publiek' (7 ECTS) en 'Geschiedenis voor een breed publiek: analyse van praktijken' (3 ECTS) aan in de BA. In de MA staat bovendien een vak 'Publieksgeschiedenis: geschiedenis en onderwijs' op het programma dat ook wordt aangeboden aan studenten van de specifieke lerarenopleiding (SLO)³ Geschiedenis, Kunst en Muziek. De Vrije Universiteit Brussel (VUB) biedt reeds langer het vak 'Industriële archeologie en industrieel erfgoed' (6 ECTS) in de MA aan. De Universiteit Gent (UGent) biedt in de MA een onderzoeksseminarie Publieksgeschiedenis (10 ECTS) aan. In dit onderzoeksseminarie wordt ook een stage ingebouwd (5 ECTS), waarbij de student praktijkervaring opdoet in een instelling of organisatie actief in het brede domein van de publieksgeschiedenis. Om dit te coördineren, richtte de UGent in 2007 het Instituut voor Publieksgeschiedenis (IPG) op.⁴

Dat alle Vlaamse opleidingen geschiedenis onafhankelijk van elkaar de behoefte voelden om publieksgeschiedenis in het curriculum op te nemen, duidt op het toenemende belang ervan. In Europa is publieksgeschiedenis een relatief jonge discipline, maar in de VS kan deze discipline al bogen op een traditie van enkele decennia. Er bestaan inmiddels uitgebreide vakliteratuur en professionele netwerken van publiekshistorici. Het Amerikaanse tijdschrift *The Public Historian* is bijvoorbeeld al aan zijn tweeëndertigste jaargang toe. In de VS en Canada bestaan een vijftigtal zelfstandige opleidingen publieksgeschiedenis die, enkele uitzonderingen niet te na gesproken, allemaal zijn gegroeid binnen de departementen geschiedenis.

De invoering van de tweejarige master biedt ruimte om de opleiding Publieksgeschiedenis in Vlaanderen verder uit te bou-

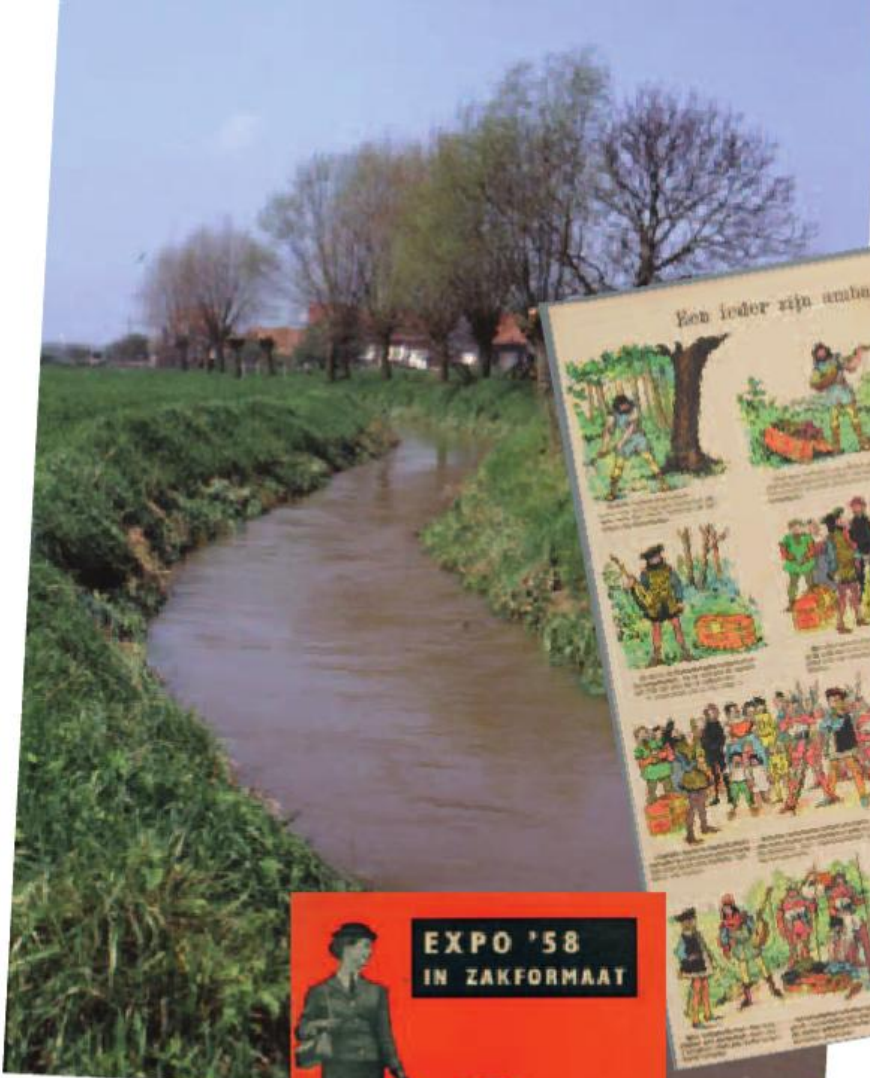
wen. Studenten zullen als specialisatie een professionaliseringstraject van 30 ECTS kunnen volgen. Zij zijn vragende partij om een studieduurverlenging te gebruiken om de opleiding Geschiedenis beter te doen aansluiten op de arbeidsmarkt. De betrokken docenten hebben de krachten bovendien gebundeld om de optie Publieksgeschiedenis in een interuniversitaire formule aan te bieden. De studenten kiezen twee van de drie aangeboden stamvakken en zullen dus verplicht zijn minstens één vak buiten de eigen universiteit te volgen:

- Publieksgeschiedenis – materieel erfgoed: 6 ECTS (UA & VUB)
- Publieksgeschiedenis – herinnering en ethiek: 6 ECTS (UGent)
- Publieksgeschiedenis – identiteit(spolitiek) en onderwijs: 6 ECTS (K.U.Leuven)

Er wordt een stage van ca. twee maanden ingebouwd. Het programma voorziet daarvoor 12 ECTS.

Voorts maken de studenten een keuze uit een brede waaier van gespecialiseerde vakken (6 ECTS) die in diverse faculteiten worden aangeboden, gaande van museologie over auteursrecht tot agogiek. Het biedt de student de mogelijkheid zijn publiekshistorische opleiding verder te specialiseren in een specifieke richting.

Samengeteld maakt dit 30 ECTS of een half studiejaar voor het professionaliseringstraject Publieksgeschiedenis. Studenten kunnen bovendien hun scriptieonderwerp laten aansluiten bij hun stage en aldus fundamenteel historisch onderzoek koppelen aan een concrete toepassing. Zo kan het traject Publieksgeschiedenis 60 ECTS of een volledig studiejaar omvatten. In de overige 60 ECTS van de tweejarige master is er ook nog veel ruimte voor keuzevakken. Studenten die het wensen, kunnen hun professionaliseringstraject Publieksgeschiedenis aanvullen met vakken die hun profiel als publiekshistoricus aanscherpen.

← 2

De opleiding publieksgeschiedenis legt de nadruk op de veelsoortigheid van historische bronnen, waarbij een klemtoon wordt gelegd op niet-gescreven bronnen zoals landschappen, sites, gebouwen, voorwerpen, audiovisuele en digitale materialen, oraal doorgegeven tradities, enz. © Erfgoedcel CO, 1-2-3-4: © privécollectie, 'WESTHOEK verbeeldt' 5-6-7-8: © Huis van Alijn

← 6
↓ 3

7 →

↑ 8
→ 5

↑ 4
← 1

De opbouw van het traject Publieksgeschiedenis spiegelt zich aan enkele bestaande Europese MA's in de Publieksgeschiedenis zoals die aan de Universiteit van Amsterdam en de Public History Master aan de Freie Universität Berlin. In deze opleidingen is een stage van twee tot drie maanden een belangrijk onderdeel. 'Leren op de werkplek' wordt als een essentiële component van een opleiding Publieksgeschiedenis beschouwd. Uit de prille ervaring die vanuit de UGent in Vlaanderen werd opgebouwd, blijkt alvast dat zowel studenten als de ontvangende stage-instellingen er positief tegenover staan.⁵ Uit deze ervaringen en overleg tussen opleiders en de stage-instellingen en -organisaties blijkt ook de noodzaak tot het maken van goede afspraken. Uniformiteit en transparantie met betrekking tot de organisatie, beoordeling en valorisering van de stages is daarbij essentieel. Daarom werd besloten het IPG van de UGent uit te bouwen tot een Interuniversitair Instituut voor Publieksgeschiedenis dat bestuurd wordt door alle betrokken docenten publieksgeschiedenis. De stage-instellingen zullen er een belangrijke stem in hebben. Het IPG wordt voor hen het centrale aanspreekpunt en coördineert de stages (o.m. via de ontwikkeling van uniforme procedures). Aangezien het gros van de stagiairs stage loopt in Vlaamse erfgoedinstellingen en -organisaties en daar vaak ook een baan vindt, is een goede samenwerking tussen de universitaire opleiding en de Vlaamse erfgoedsector een *conditio sine qua non*.

PUBLIEKSGESCHIEDENIS: MEER DAN ERFGOED

Dit gezegd zijnde, moet ook worden opgemerkt dat publieksgeschiedenis meer is dan erfgoed. Uit het artikel van Jacqueline van Leeuwen in dit nummer blijkt dat het begrip erfgoed sexy is geworden in het Vlaamse hoger onderwijs, met de onvermijdelijke begripsinflatie als gevolg. Het opleidingstraject Publieksgeschiedenis binnen de opleiding Geschiedenis heeft een duidelijk profiel dat erfgoed incorporeert maar er zich niet toe beperkt. In de eerste plaats leert de opleiding Publieksgeschiedenis hoe historici hun traditionele vakkennis inzake

heuristiek, historische kritiek en geschiedschrijving kunnen toepassen in een breed scala van publieke settings. Geschiedenis wordt ingezet om het verleden te verklaren en betekenis te geven in het licht van de hedendaagse maatschappij, zowel in zijn problematische aspecten als in zijn meer vreugdevolle en plezierverschaffende verschijningsvormen en alles wat tussen die twee uitersten ligt. Ten tweede leert de opleiding Publieksgeschiedenis historici oog te hebben voor het feit dat er een breed scala van publieke belangstelling in het verleden bestaat die via andere kanalen verloopt dan de academische geschiedbeoefening en die vaak ook aan andere behoeftes beantwoordt dan de 'kennisdrift' die academische geschiedbeoefening aanstuurt. Ten derde legt de opleiding de nadruk op de veelsoortigheid van historische bronnen, waarbij de klemtoon wordt gelegd op niet-geschreven bronnen zoals landschappen, sites, gebouwen, voorwerpen, audiovisuele en digitale materialen, oraal doorgegeven tradities, m.a.w. informatiedragers die in de traditionele historische opleiding met haar gerichtheid op geschreven bronnen eerder zwak aan bod komen. Ook kennis over bewaring en ontsluiting van deze niet-geschreven bronnen behoort tot de vakkennis van de publiekshistoricus. Ten vierde introduceert een opleiding publieksgeschiedenis studenten in disciplines via dewelke de genoemde bronnen kunnen worden geïnterpreteerd: archeologie, antropologie, kunstgeschiedenis, historische geografie, etnologie, bibliotheek- en informatiekunde en archivistiek. Publieksgeschiedenis is generalistisch, maar tegelijk ook specialistisch. Dat is een vijfde aspect van de opleiding. Het specialisme wordt verworven door een stage op het terrein in een museum, archief, documentatiecentrum, historisch themapark, erfgoedorganisatie, historische vereniging, bedrijf of adviesbureau, filmproductiehuis ... kortom in een van de vele arena's waarin geschiedenis wordt gemaakt voor en in de publieke ruimte en waar een voldoende professionele omkadering aanwezig is om expertise gestructureerd door te geven.

- 1 Bruno De Wever (*1960) is hoofddocent aan de Vakgroep Geschiedenis van de UGent. Hij doceert er o.m. publieksgeschiedenis. Samen met Gita Deneckere is hij oprichter en bestuurder van het Instituut voor Publieksgeschiedenis.
- 2 *European Course Credit Transfer System*. Het drukt het relatieve gewicht uit van een vak als onderdeel van een opleiding. Een studiejaar omvat normaliter 60 ECTS. 1 ECTS staat voor ca. 30 uur studiebelasting van de student. ECTS is de 'reken eenheid' om uitwisseling van studenten in de Europese onderwijsruimte te faciliteren.
- 3 De SLO leidt tot het diploma van leraar secundair onderwijs (de vroeger zogeheten 'aggregatie'). De opleiding omvat 60 ECTS.
- 4 www.ipg.ugent.be
- 5 Dat blijkt uit de resultaten van een door het IPG en Erfgoedcentrum Lamot georganiseerde rondetafel op 17 november 2008 en een reflectiedag over publieksgeschiedenis door IPG en FARO georganiseerd in het kader van het traject 'Erfgoedgeleerden'. Zie: www.faronet.be/files/bijlagen/dossier/verslag_publicksgeschiedenis.pdf.

Erfgoed en basisonderwijs: *mariage de raison* of echte liefde?

→ Kan een opleiding erfgoed en onderwijs dichter bij elkaar brengen?

Een goede erfgoededucatie overbruggt de kloof tussen erfgoedorganisaties en het onderwijs. Kinderen met plezier leren proeven van erfgoed en hun talenten alle kansen geven, daar gaat het om. Succesvolle initiatieven tonen in elk geval aan dat er heel wat mogelijk is. Maar om een stap verder te zetten, lijkt een betere kennis van elkaars werkdomein nodig. Als erfgoedwerkers weten hoe het onderwijs in elkaar zit en onderwijzers de logica van erfgoedinstellingen beter begrijpen, moet dat wel leiden tot

nieuwe inspiratie. De wederzijdse interesse is er alvast, maar er zijn nog onvoldoende 'postduiven' beschikbaar die beide sectoren kennen en vanuit een vogelperspectief de mogelijkheden zien. Het Expertisecentrum ErfgoedEducatie van de lerarenopleiding KATHO PHO Tielt speelt hierop in.² Vanaf februari 2011 organiseert het een vormingstraject erfgoed en onderwijs dat leerkrachten (al dan niet in spe) en erfgoedprofessionals wil samenbrengen.

Enkele jaren terug lichtte het onderzoek door Anne Bamford³ de kwaliteit van kunst- en cultuureducatie in het onderwijs door. Uit dit onderzoek blijkt dat er in Vlaanderen schitterende kunst- en cultuureducatieve praktijken bestaan, maar ze zijn niet algemeen. Het is weinig voorspelbaar met welke kunst- en cultuuruitingen een kind in zijn schoolloopbaan kennismaakt. Die onvoorspelbaarheid is een kwestie van ongelijke onderwijskansen. Zowel in het onderwijs als in de cultuursector zijn heel duidelijk uitsluitingsmechanismen werkzaam.

In navolging van het onderzoek Bamford werd in opdracht van de toenmalige minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke een commissie opgericht voor het formuleren van concrete beleidsvoorstellen. Die Commissie Onderwijs en Cultuur hield een pleidooi voor een integrale aanpak. Daarvoor is het opstellen van een visie op schoolniveau, alsook het bepalen van een leerlijn, noodzakelijk.⁴

De vraag is in welke mate directies en leerkrachten in het basisonderwijs kennis hebben van die onderzoeksresultaten en van bijhorende adviezen en indien dat zo is, of ze er dan ook wakker van liggen. Er zijn zeker een aantal scholen mee in de boot gestapt via de aangeboden overheidsinitiatieven. Het projectondersteunende *dynamo3* van Canon Cultuurcel⁵ stelt de ontwikkeling van een schoolvisie voor kunst- en cultuureducatie als voorwaarde voor subsidie. Kunst- en cultuureducatie werd een prioritair nascholingsprogramma voor het schooljaar 2009–2010 waarop basisscholen konden intekenen. Een laatste initiatief waar basisscholen directe betrokkenen zijn, is de projectondersteuning voor samenwerking tussen deeltijds kunstonderwijs (DKO) enerzijds en kleuter- en leerplichtonderwijs anderzijds.⁶ De deelnemende scholen kregen via deze initiatieven de mogelijkheid om tot een visie over de materie te komen. Desalniettemin is het zo dat de meeste basisscholen niet met de problematiek bezig zijn. Grote witte vlekken overheersen. Maar kun je het hen kwalijk nemen? De problemen, die de implementatie van kunst- en cultuureducatie bemoeilijken, zijn velerlei doch onderling aan elkaar gerelateerd.

Het heeft om verschillende redenen geen zin om één gemotiveerde leerkracht als een schrijver op een eenzame zolderkamer aan het werk te zetten. Een schoolvisie vraagt om gedragen te zijn door het hele team. Een interne cultuurcoördinator zou die taak op zich kunnen nemen. Maar wie voelt zich geroepen? Ook de commissie realiseert zich dat visieontwikkeling geen eenvoudige zaak is en wellicht niet haalbaar voor alle scholen.

Algemeen is het vertrouwen en de expertise van leerkrachten om kunst- en cultuureducatie te geven in het basisonderwijs bijzonder laag.⁷ Ook met betrekking tot erfgoededucatie vinden leerkrachten van zichzelf dat ze over weinig competenties beschikken.⁸ En tijdsgebrek staat het zich inwerken in de ma-

terie in de weg. Leraren, en dit geldt meer voor lager onderwijs dan voor kleuteronderwijs, zoeken daarom vaak de veilige haven van handleidingen en werkboeken op. Naast het gebrek aan vertrouwen in eigen kunnen en het gebrek aan tijd is er ook de veelheid aan prioriteiten waaraan de school geacht wordt aandacht te schenken. Daarvan zijn de zorg voor elk kind en het dichten van de sociale kloof wel de belangrijkste. Een laatste hindernis is de financiële beperktheid.

EEN VREEMDE DUIF OP DE TIL? ONDERWIJSMENSEN IN HET ERFGOEDVELD

Om aan de ruime problematiek rond cultuureducatie het hoofd te kunnen bieden, heeft de basisschool hulp nodig. En van wie kan die hulp beter komen dan van het lokale cultuurveld?

De lokale erfgoedinstellingen hebben de voorbije jaren vooral aanbodgericht gewerkt. Het zou goed zijn mocht ook geïnvesteerd worden in structurele samenwerkingsverbanden, waarbij scholen specifieke vragen adresseren aan erfgoedprofessionals. Ze kunnen ondersteuning vragen bij het bepalen van een visie, bij de ontwikkeling van een leerlijn, bij het inhoudelijk invullen van die leerlijn en bij de evaluatie.⁹

De vraag is of een erfgoedwerker met de competenties die hij heeft vanuit het cultureel-erfgoedveld die ondersteuning kan bieden aan het onderwijs.

Daarenboven blijkt dat de drempel voor leerkrachten om zich tot de erfgoedsector te richten, hoog ligt. De bereidheid van de (kleuter)onderwijzer om de klasdeur open te zetten voor externe partners is nochtans een cruciale voorwaarde voor samenwerking. Daarom zal het belangrijk zijn dat beide sectoren met elkaar in dialoog treden. De netwerken op lokaal vlak worden daarom best *bottum-up* samengesteld. Elke school moet permanent op het netwerk kunnen rekenen. In Nederland stelt men vaak een intern cultureel coördinator (ICC) aan, die de coördinatie- en brugfunctie met het cultuurveld vervult. Een tweede vraag is dus of een onderwijzer aan zijn competenties als onderwijzer genoeg heeft om die taak op zich te nemen.

'DE BEGELEIDERS WACHTEN' – OF JUIST NIET?

In navolging van diverse aanbevelingen wil de lerarenopleiding kleuter- en lager onderwijs van KATHO PHO Tielts nagaan in welke mate verdere ondersteuning nodig is. Het expertisecentrum bracht de raakvlakken tussen de lokale erfgoedinstellingen en de onderwijssector in kaart in functie van kwaliteitsvolle erfgoededucatie voor kinderen van de basisschool. Een eerste initiatief is een nieuw vormingstraject.

Het begrip 'kunst- en cultuureducatie' is echter een bijzonder ruim begrip. Misschien wel té ruim, zo blijkt uit volgend citaat.

"Maar de brede definitie van cultuur leidt vaak tot vaagheid en misverstanden (...). Scholen en culturele instellingen

*Leerlingen van het 5e leerjaar in Berendrecht gaven oude spullen een nieuw leven. Ze konden de voorwerpen verwerken in een kunstwerk of er een nieuwe uitvinding of een verbeterde versie van maken. Hierdoor kregen de voorwerpen nog een vervolgverhaal en maakten de leerlingen deel uit van het verhaal achter de spulletjes...
© KATHO PHO, foto: Vicky Vermeiren*

gen doen er misschien goed aan zich te concentreren op kunst, erfgoed en media, (...).¹⁰

Erfgoededucatie maakt immers integraal deel uit van kunst- en cultuureducatie en is er niet van los te koppelen. Wat geldt voor erfgoededucatie kan zonder twijfel ook toegepast worden op kunst- en cultuureducatie.

“Ruimte voor creativiteit, opbouwende kritiek en de notie burgerschap zijn drie sleutelconcepten die mee vorm geven aan dé kracht van goede erfgoed-, kunst- of cultuureducatie.”¹¹

Een van de aanbevelingen van het rapport van Sigrid Van der Auwera in verband met het implementeren van een kader voor erfgoededucatie en het uitzetten van een leerlijn in de school gaat in dezelfde richting.

“De school kan een of meerdere medewerkers aanstellen als cultuurcoördinator of een cultuurwerkgroep in het leven roepen. Een erfgoedcoördinator kan ook, maar erfgoed mag gerust worden ingebed in een ruimere culturele context.”¹²

Daarom kiest KATHO PHO om de opleiding af te bakken tot een traject rond ‘erfgoed en onderwijs’. Doelpubliek zijn zowel leerkrachten (in spe) als cultureel-erfgoedwerkers.

Uit ditzelfde rapport van Van der Auwera blijkt dat de meeste erfgoedorganisaties bij scholen weinig gekend zijn.¹³ Nochtans vinden scholen erfgoededucatie belangrijk. Een opleiding die beide sectoren samenbrengt, biedt kansen om het erfgoed-educatieve aanbod van de erfgoedsector beter af te stemmen op de noden van het onderwijs. Een nauwer contact behartigt niet alleen de verstandhouding tussen beide sectoren, maar bevordert ook de doorstroom van het aanbod naar de basisschool. Daarnaast stellen ook de erfgoedwerkers zelf hun kennis en vaardigheden in verband met het educatieve luik van hun takenpakket in vraag. Dit eventuele gebrek wordt ervaren als een belemmering om de educatieve werking nog verder uit te breiden. Ook op deze nood wil het opleidingstraject inspelen.

Hoewel er talrijke voorbeelden zijn van samenwerking tussen scholen en de erfgoedsector, komen structurele samenwerkingsverbanden maar weinig voor.¹⁴

Een opleiding waarin zowel mensen uit de cultuur/erfgoedsector als mensen uit de onderwijssector samen op zoek gaan naar mogelijkheden, kan de dialoog tussen beiden op gang brengen.

EEN OPLEIDINGSTRAJECT TUSSEN DUIVENMELKER EN VOGELAARSGIDS

Aan de basis van deze specifieke vorming rond erfgoed en onderwijs liggen gesprekken met focusgroepen uit het onderwijs en de cultureel-erfgoedsector. Samenvattend valt daaruit te concluderen dat de deelnemers een begeesterende, prikkelende en praktijkgerichte opleiding als een meerwaarde zien voor onderwijs- en erfgoedinstellingen op lokaal vlak. Een (dynamische) visie op erfgoed, de hedendaagse taak van het onderwijs en aandacht voor creatief denken behoren tot de belangrijkste bezorgdheden van beide sectoren. De opleiding moet zowel een theoretische gids zijn als veel tips van praktijkmensen bevatten.

De opleiding richt zich tot directies en (toekomstige) leerkrachten basis- en eerste graad secundair onderwijs enerzijds en cultuurprofessionals en -vrijwilligers anderzijds die op een enthousiasmerende, maar toch ook kwaliteitsvolle manier het lokale erfgoed als uitgangspunt voor kunst- en cultuureducatie willen inzetten. Ze distilleert het erfgoedgehalte van het onderwijs en het eindtermgehalte van de erfgoedsector om beide samen te gieten voor een perfecte *mariage*. Daarom wordt er veel belang gehecht aan netwerking en communicatie met ruimte voor de nodige wederzijdse verkenning. Het traject is praktijkgericht in de zin dat educatieve modellen en methodieken onmiddellijk toegepast worden op de eigen context. Aandachtspunten daarbij zijn interculturele inslag, gelijke onderwijskansen en moderne mediatechnieken. De vormingsinspanningen worden beloond met *credits* per module. Na de vorming is er mogelijkheid tot verdere coaching onder de vorm van advies bij projecten door het expertisecentrum ErfgoedEducatie KATHO PHO. Het gevormde netwerk wordt verder onderhouden via vrijblijvende vergadermomenten, studiedagen en een actieve website.

PRAKTISCH:

Het traject, georganiseerd door KATHO op de campus Tielt, start in februari 2011. Het bestaat uit vier modules: het erfgoed – het veld – het publiek – de presentatie. Er is mogelijkheid tot het samenstellen van een persoonlijk pakket. Een aantal (deel)modules kunnen indien gewenst ook in afstandsonderwijs worden afgelegd.
Contact: mireille.defreyne@katho.be

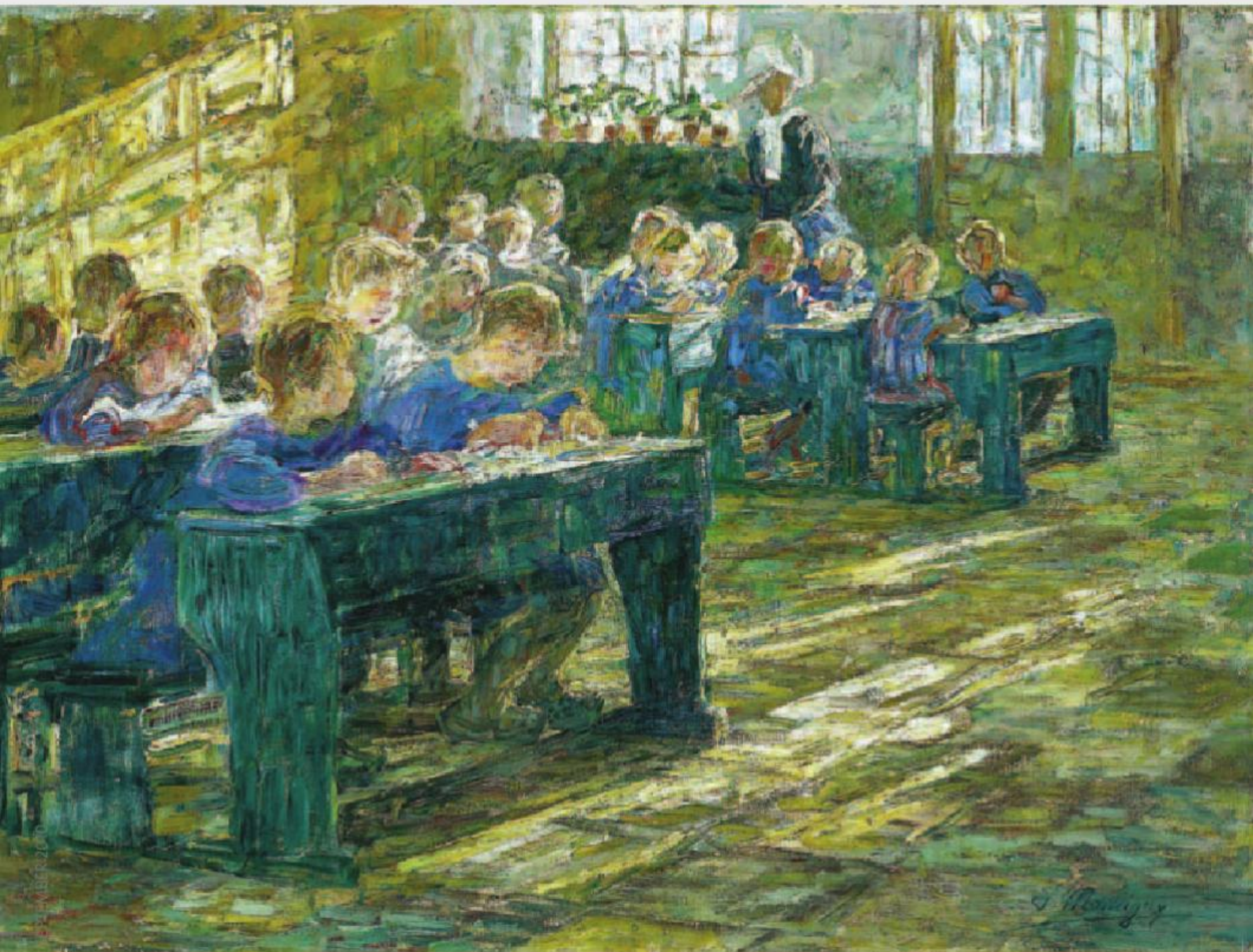
Wat kan erfgoededucatie voor het onderwijs concreet betekenen?

→ Hildegard Van Genechten¹⁵ vroeg het aan een aantal leerkrachten en docenten

Voor het Klein Seminarie in Roeselare is het beantwoorden van de vragen naar de betekenis van erfgoed voor de school klein bier. De geschiedenis van de school gaat eeuwen terug, en dit gegeven is er telkens weer aanleiding voor het opzetten van diverse erfgoedprojecten, gaande van de thema's 'de Grootte Oorlog' tot 'mei '68'.¹⁶ Het gebouw, de talrijke religieuze voorwerpen en schilderijen, maar vooral het schoolleven zelf vormen

de erfgoedschatten van de school. In de projecten staat de betekenis ervan voor leerlingen van vroeger en nu altijd weer centraal. Erfgoed krijgt op die manier een plaats in de identiteitsontwikkeling van de leerlingen.¹⁷

Steven Ceuppens (leerkracht Nederlands en Engels in het Sint-Agnesinstituut in Hoboken) zette samen met zijn collega-leerkracht Aardrijkskunde een erfgoedproject op rond 875 jaar

Hoboken. Zij willen hiermee de (veelal allochtone) leerlingen bewustmaken van de rijke geschiedenis van de plekken waar ze elke dag vertoeven. "Als brede school willen en moeten we openstaan voor de gemeenschap waarvan we als vanzelf deel uitmaken. Hoboken is een kleine gemeenschap, maar tegelijk een kleurrijk lappendeken van habitués en aangespoelden. Voor onze leerlingen zijn daarom de vragen: 'Waar kom ik vandaan?', 'Waar ga ik naartoe?' allesbehalve theoretisch. Erfgoed kan hier een antwoord bieden. Door intensief te graven naar de geschiedenis van de plek waar je woont, studeert en leeft, helpt erfgoedonderwijs onze leerlingen de roetlaag van een fabriek, een woonblok of een straatnaambord te schrapen. Wat zich dan openbaart, is een rijk verleden dat de hand reikt naar het nu, en dat zo onze leerlingen helpt om zich meester te maken van hun leefomgeving."

Voor **Paul De Loore** (leerkracht Nederlands en Esthetica aan het Sint-Janscollege in Gent) betekent erfgoed iets heel concreets, namelijk de historische begraafplaats Campo Santo vlak naast de school. "De begraafplaats heeft een grote esthetische waarde. Daarnaast is er het cultuurhistorische belang, want er liggen belangrijke figuren begraven zoals Jozef Guislain, Frans Masereel, Rosalie Loveling, de gebroeders Van de Woestijne en vele anderen. Hun graf houdt de herinnering levend aan hun werk en aan wie zij geweest zijn. Het Campo Santo vormt een openluchtmuseum van funeraire architectuur en beeldhouwkunst. Maar er is ook de menselijk-emotionele waarde van de plek. Wij worden er geconfronteerd met onze vergankelijkheid; we voelen er ons verbonden met de andere generaties voor ons. Voor jongeren, zeker vandaag, is het belangrijk te ervaren en te beseffen dat wij een schakel zijn in een groter geheel, in een lange evolutie, waarin wij slechts heel kortstondig een rol spelen. Het maakt ons nederig en doet ons nadenken over onze eigen levenswijze, de cultuur waarin wij leven, door vergelijking met de cultuur van vroeger. We leren jongeren respect te hebben voor wat ons uit het verleden is nagelaten, de waarde en de schoonheid ervan in te zien."

Dominique Temmerman (bachelor Kleuteronderwijs van de Hogeschool-Universiteit Brussel): "Wij bieden sinds 2009 een opleidingsonderdeel Erfgoededucatie aan. Interculturele liedjes, rijmpjes en verhalen zijn al enkele jaren een wezenlijk onderdeel van onze opleiding. Wij willen de studenten vooral doen inzien dat ze met een minimale inspanning aan erfgoededucatie kunnen doen. We denken hierbij in eerste instantie aan grootouder- en

schoolfeesten die (twee)jaarlijks in scholen plaatsvinden en aan oude maar levende speelliedjes die een eenvoudige en haalbare instap naar interculturele dialoog met de (groot)ouders kunnen betekenen. Niet alleen krijgt het grootouder- of schoolfeest hierdoor meer betekenis voor de kinderen, ook de betrokkenheid van ouders op het schoolfeest en het algemene schoolgebeuren krijgt hierdoor een stimulans. En, zoals iedereen weet, komt dat op zijn beurt de schoolprestaties van de kinderen ten goede."

- 1 Mireille Defreyne is lector Frans en algemeen coördinator bachelorproef aan het KATHO, departement PHO. Daarnaast is zij coördinator van het Expertisecentrum Erfgoededucatie.
- 2 Het expertisecentrum wordt gesubsidieerd vanuit het departement Onderwijs en kadert dus niet in het Cultureel-erfgoeddecreet.
- 3 A. BAMBORD, *Kwaliteit en consistentie. Kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen*. Brussel, Agentschap voor onderwijscommunicatie, 2007.
- 4 S.N., *Gedeeld/Verbeeld. Eindrapport van de commissie onderwijs cultuur*. Brussel, CANON Cultuurcel, 2008.
- 5 www.canoncultuurcel.be
- 6 Vlaamse Onderwijsraad. *Advies over kunst- en cultuureducatie*. Advies Algemene Raad 27 november 2008.
- 7 A. BAMBORD, *Kwaliteit en consistentie. Kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen*, p. 80.
- 8 S. VAN DER AUWERA, *Erfgoededucatie in het Vlaamse Onderwijs. Erfgoed en onderwijs in dialoog*. Brussel, CANON Cultuurcel/Kunsten en Erfgoed, VIOE, 2007, p. 201.
- 9 M. VAN MECHELEN, *Kunst- en cultuureducatie in het onderwijs: veranderingen en uitdagingen*. Tielt, Internationale studienamiddag Childg(h)ood, 2009.
- 10 M. Van Mechelen
- 11 H. SCHOEFS & H. VAN GENECHTEN, *Van denken naar doen. Ideeën en conclusies bij het denkraject erfgoededucatie*. Brussel, FARO, 2008.
- 12 S. VAN DER AUWERA, *Erfgoededucatie in het Vlaamse Onderwijs*, p. 207.
- 13 S. VAN DER AUWERA, *Erfgoededucatie in het Vlaamse Onderwijs*, p. 98.
- 14 S. VAN DER AUWERA, *Erfgoededucatie in het Vlaamse Onderwijs*, p. 157
- 15 Hildegard Van Genechten is stafmedewerker publiekswerking bij FARO vzw.
- 16 De directeur van het Klein Seminarie, Kris Pouseele, verwijst naar de website www.erfgoedkleinseminarie.be.
- 17 Op 2 juni 2010 organiseerde het Klein Seminarie Roeselare i.s.m. CANON Cultuurcel, erfgoedcel TERF, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw en het VIOE de studiedag 'Erfgoed en identiteit: kansen voor de klaspraktijk'.

Voor starters

→ Introductiecursus cultureel-erfgoedwerker

Synergie², communities of practice, makelaardij, erfgoedgemeenschappen, safeguarding, integraal & geïntegreerd. Het cultureel-erfgoedvertoog en -beleid is niet eenvoudig en evolueert razendsnel. Vooral voor beginnende erfgoedwerkers kan het vandaag even duren voor zij het bos door de bomen zien.

In het huidige opleidingsaanbod komen de actuele ontwikkelingen binnen het erfgoedvertoog en -beleid blijkbaar nog niet voldoende aan bod. FARO is daarom dit jaar gestart met een introductiecursus voor beginnende erfgoedwerkers. Voor deze eerste editie hadden zich zo'n twintig starters ingeschreven. Ze vormden een boeiende groep van medewerkers uit onder meer de erfgoedcellen, erfgoedfora, landelijke koepelorganisaties, expertisecentra en het steunpunt zelf.

Met de introductiecursus wil FARO starters gidsen doorheen de structuren en de methodes van het cultureel-erfgoedwerk in Vlaanderen. Dit gebeurt in vijf praktijkgerichte sessies. In de eerste drie sessies krijgen de cursisten een overzicht van de evolutie van het erfgoeddenken en -beleid en van de organisatie van de cultureel-erfgoedsector. De twee laatste sessies zijn gewijd aan interne kwaliteitszorg, vergadertechnieken en creatieve werkvormen.

Bij het ter perse gaan van dit tijdschrift was de introductiecursus nog niet afgerond. Toch wilde ik al bij enkele deelnemers peilen naar hun ervaringen bij de cursus en hoe zij hun start in de erfgoedsector hebben meegemaakt. Ann Degeest (erfgoedcel Aalst), Lander Kennis (Het Firmament) en Marie-Rose Delahaye (Kant in Vlaanderen) wilden enthousiast enkele vragen beantwoorden.

Hoelang werken jullie al in de erfgoedsector? Wat hebben jullie voordien gedaan?

Lander: "Ik werk sinds 19 april 2010 bij het Firmament als stafmedewerker communicatie en educatie. Ik ben pas afgestuurd, dit is dus mijn eerste echte job. Ik heb een diploma taal- en letterkunde en politieke wetenschappen."

Ann: "Ik werk sinds begin januari van dit jaar bij de erfgoedcel Aalst als coördinator communicatie. Voordien heb ik enkele jaren bij het Davidsfonds gewerkt als stafmedewerker geschiedenis en daarvoor bij de provincie Vlaams-Brabant op het erfgoedproject 'Breedbeeld'. Ik ben kunsthistorica, met een aanvullend diploma radio- en televisiejournalistiek."

← Zeker voor beginnende erfgoedwerkers kan het even duren voor zij hun weg vinden in erfgoedland.

In tegenwijzerzin: Marie-Rose Delahaye, Ann Degeest, Lander Kennis en Gregory Vercauteren © FARO

Marie-Rose: "Ik heb tien jaar in het onderwijs gestaan en daarnaast als vrijwilliger in binnen- en buitenland heel veel gedaan rond vormingswerk. Sinds oktober vorig jaar ben ik als vrijwilliger actief in de raad van bestuur van Kant in Vlaanderen. Van opleiding ben ik geografe, onderwijzeres en kantdocente."

Wat valt jullie, als nieuwkomer, het meeste op aan de erfgoedsector?

Ann: "Wat mij het meeste opvalt, is de dynamiek. Dit is een sector die zeer snel evolueert. Sinds mijn vertrek bij de provincie Vlaams-Brabant, zo'n acht jaar geleden, is het erfgoedwereldje zo sterk geëvolueerd dat ik opnieuw mijn weg heb moeten vinden."

Lander: "Inderdaad, deze sector is heel dynamisch. Dit lijkt me een goede zaak, omdat het de creativiteit stimuleert en het werk boeiend houdt. Maar er is ook een keerzijde. Het beleid en het vertoog evolueren zeer snel, organisaties moeten mee evolueren en dat brengt soms onzekerheid met zich mee."

Marie-Rose: "Als vrijwilliger is het extra moeilijk om mee te zijn. Je moet haast fulltime met erfgoed bezig zijn om alles naar behoren op te volgen, zoveel tijd kan ik niet vrijmaken. Ik denk dat het voor de meeste vrijwilligersverenigingen niet eenvoudig is om volledig mee te zijn met het erfgoeddiscours of om altijd te vatten waarom het beleid bepaalde keuzes maakt."

De cultureel-erfgoedsector kent een sterke dynamiek. Dit weerspiegelt zich ook in het gebruikte begrippenapparaat.

Hoe zouden jullie de mentaliteit in de erfgoedsector omschrijven?

Ann: "Er hangt een heel positieve sfeer in de sector. Ik merk dat zeker bij de erfgoedcellen onderling. Daar is een zeer goed en collegiaal contact. Maar ook de meeste andere erfgoedorganisaties zijn heel erg aanspreekbaar. Je ziet dat dit een jonge sector is, met jonge mensen die er echt voor willen gaan."

Lander: "Ik vind het trouwens belangrijk dat er zoveel jonge mensen zijn in de erfgoedsector. Als je daadwerkelijk een jong publiek wil bereiken, lijkt het mij belangrijk dat er ook jongere mensen in de sector werken."

Marie-Rose, jij bent al wat ouder. Hoe sta jij tegenover al dat jong geweld?

Marie-Rose: "Zeer positief. Je ziet dat vele erfgoedwerkers volledig opgaan in hun werk. Maar dit enthousiasme is natuurlijk niet leeftijdsgebonden. De meeste vrijwilligers bij ons zijn inderdaad wat ouder, maar zij zijn niet minder gepassioneerd door erfgoed."

Ann en Marie-Rose, jullie hebben al wat werkervaring. In hoeverre komt die bagage van pas in je huidige functie? En wat miste je nog?

Ann: "Door mijn werkervaring wist ik al zeer goed hoe je projecten plant en uitvoert. Wat ik de eerste maanden bij de erfgoedcel soms miste, waren de nuances. Je weet natuurlijk wat het decreet zegt over erfgoedcellen, maar wat wordt nu effectief van je organisatie en je job verwacht? Maar ik denk dat

elke starter in om het even welke sector wel met dergelijke vragen zit."

Marie-Rose: "Mijn opleiding en werkervaring sluiten aan bij het werk dat ik als beleidsvrijwilliger verricht bij Kant in Vlaanderen. Als onderwijzeres bijvoorbeeld weet ik hoe je kennis kunt doorgeven aan jongere generaties. Aan de andere kant ondervind ik vooral moeilijkheden met de langetermijnplanning die een subsidiërende overheid verwacht van een erfgoedorganisatie. In mijn vroeger vrijwilligerswerk moest ik alleen op korte termijn plannen. Ook het erfgoeddiscours en het begrippenapparaat moet ik mij nog eigen maken."

Lander, jij hebt geen werkervaring. In hoeverre komt je opleiding van pas in je huidige job?

Lander: "Ik heb heel veel geleerd in de scouts en het presidium. Daar heb ik, veel meer dan tijdens mijn opleiding, geleerd om te organiseren. Tijdens mijn studies heb ik dan weer geleerd om abstract te denken. Dit is nuttig om het discours in de vingers te krijgen. Want, en hier sluit ik mij aan bij Marie-Rose, de grootste moeilijkheid als nieuwkomer is toch dat je wordt geconfronteerd met een heel eigen discours en een uitgebreid jargon."

Ann: "Inderdaad, ze slaan je echt om de oren met al die begrippen" (hilariteit).

Lander: "Wat je ook niet meekrijgt in een opleiding, is hoe je met een overheid omgaat en onderhandelt. Dit is in de erfgoedsector erg belangrijk. Als je daarin beslagen bent, dan ben je soms twee stappen sneller bij je doel."

Waarom hebben jullie je ingeschreven voor de introductie-cursus van FARO?

Lander: "Ik wilde mij op deze manier snel inwerken in het erfgoedwereldje en vooral in het begrippenapparaat."

Ann: "Ik had dezelfde motivatie. Met deze introductie cursus wilde ik mij versneld inwerken in het discours en het beleid."

Marie-Rose: "Kant in Vlaanderen staat niet op zich, maar heeft draden naar de overheid en andere organisaties. Toen ik begon, hoorde ik voortdurend spreken over FARO en over al die andere erfgoedorganisaties. Ik moest telkens vragen: wat is die organisatie en wat doet die? En toen raadde mijn bestuur me aan om deze cursus te volgen."

Wat is je tot nog toe het meeste bijgebleven van deze cursus?

Lander: "Ik herinner me vooral de oefening die wij tijdens de eerste cursusdag hebben gemaakt. We moesten ons opsplitsen in twee groepen en aan de hand van meegebrachte objecten en foto's een tentoonstelling maken die een representatief beeld moest geven van het 'Vlaamse erfgoed'. Het viel mij op dat de twee tentoonstellingen een totaal verschillende visie op erfgoed bevatten. De ene groep wilde met zijn tentoonstelling het rijke verleden van Vlaanderen evoceren. De andere groep vertrok van de diversiteit van de Vlaamse samenleving vandaag. Het is opvallend hoe verschillend mensen over erfgoed kunnen denken."

Ann: "Ik vind het ook leerrijk om te weten hoe de overige deelnemers aankijken tegen je organisatie. Zo moesten we in een andere oefening een erfgoedproject bedenken en daarbij aangeven met welke partners we daarvoor konden samenwerken. Toen zijn heel vaak de erfgoedcellen genoemd. Dat deed me wel plezier. De erfgoedcellen zijn goed gekend en worden duidelijk gezien als belangrijke partners voor erfgoedprojecten."

Marie-Rose: "Voor mij is alles echt nieuw, dus ik heb al heel veel bijgeleerd. Interessant is dat je ook mensen leert kennen via deze cursus. Als vrijwilliger kun je niet altijd studiedagen bijwonen, dus voor mij is het belangrijk dat ik op deze manier mijn netwerk kan vergroten."

Deze cursus wordt volgend jaar herhaald. Wat zou er nog zeker aan bod moeten komen dat nu nog ontbreekt?

Lander: "Ik zou nog meer teksten willen meekrijgen, om later op te kunnen terugvallen."

Ann: "Ik ook. Ik denk dat nieuwkomers vooral een beknopt en helder overzicht kunnen gebruiken van alle organisaties die vanuit het decreet worden gesubsidieerd en wat hun opdracht precies is. Zo weet je meteen met wie je kunt samenwerken en bij wie je terecht kunt voor advies en ondersteuning."

Staat genoteerd. En bedankt!

INTRODUCTIECURSUS – TWEEDE EDITIE

In februari 2011 start een nieuwe reeks van de introductie-cursus. In vijf sessies komen achtereenvolgens aan bod: erfgoedvertoog, erfgoedbeleid, de kloof tussen theorie en praktijk, organisatieontwikkeling, vergadertechnieken en creatieve werkvormen.

Wanneer?

De cursusdata zijn: 17 februari, 24 maart, 27 april, 27 mei en 24 juni, telkens van 10 uur tot ca. 16 uur.

Voor wie?

Deze introductie cursus wordt georganiseerd voor al wie minder dan twee jaar in dienst is bij een cultureel-erfgoedorganisatie.

Interesse?

Neem contact op met Gregory Vercauteren (gregory.vercauteren@faronet.be – T 02 213 10 72).

1 Gregory Vercauteren is stafmedewerker lokaal cultureel-erfgoedbeleid bij FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw.

Cultureel-erfgoedwerkers leren levenslang

→ Vormingsaanbod van de consultants voor beheerders van erfgoedcollecties

In het erfgoedveld blijkt een toenemende nood aan specifieke competenties waarop de bestaande opleidingen in Vlaanderen niet altijd een voldoende antwoord bieden. Bovendien blijkt dat erfgoedwerkers ook tijdens hun loopbaan de erfgoedactualiteit graag op de voet willen volgen. Dat gaat dan bijvoorbeeld over vakkennis op het vlak van collectiebehoud, inzicht in schadebeelden aan erfgoedcollecties, actuele vormen van begeleiding voor diverse publieksgroepen in een museumomgeving ... Ook het opmaken van een beleidsplan, het schrijven van goede subsidiedossiers, het projectmatig werken of werken met Spectrum als collectiebeheersysteem zijn aspecten die (nog) niet concreet genoeg in bestaande opleidingen zijn opgenomen of waarover erfgoedwerkers de kennis graag willen opfrissen. Bijscholing op de werkvloer blijkt dus nodig. In dat segment van bijscholing of 'niet-formeel leren' situeren de (museum)consultanten van de provincies en de Vlaamse gemeenschapscommissie hun vormingsaanbod.² Dat aanbod mag dan wel een relevante doelgroep bereiken, maar komt slechts fragmentarisch aan de noden en verwachtingen in het erfgoedveld tegemoet.

UITEENLOPENDE VERWACHTINGEN

Het vormingsaanbod van de consultants bereikt niet alleen professionele medewerkers van musea en archieven maar ook vrijwilligers en medewerkers van kleinere erfgoedorganisaties. Voor de startende erfgoedwerker kan een brede oriëntatie op de actuele erfgoedpraktijk nuttig zijn. De erfgoedwerker die al jaren in de praktijk staat, formuleert nogal eens een nood aan herbronning of zicht op actuele trends. De vrijwilliger ziet bijkomende vorming vaak als persoonlijke verrijking. De cursusdeelnemers hebben doorgaans een erg uiteenlopende achtergrond. De verwachtingen die ze formuleren bij het begin van een cursus of workshop zijn ook verschillend. Dat heeft als nadeel dat de cursusinhoud voor sommigen 'opge-

warmde kost' kan zijn en anderen wat 'boven het hoofd' gaat. De uitdaging is dan om het cursusverloop zo goed mogelijk af te stemmen op de diversiteit aan deelnemers en tegelijk interactiviteit aan te sporen. Het aanbod wil in de eerste plaats inspireren, nieuwe inzichten en een blik op *best practices* bieden, maar ook uitwisseling tussen (toekomstige) collega's mogelijk maken. Een evaluatieformulier aan het einde van de cursus polst of de verwachtingen zijn ingelost. Hieruit blijkt dat de toepasbaarheid op de eigen werksituatie, het kennismaken met de erfgoedmaterie en recente ontwikkelingen en de informatie-uitwisseling met andere cursisten cruciale drijfveren zijn voor het volgen van een cursus. Deelnemers kunnen ook na de cursus nog een beroep doen op consultants of collega's voor vragen omtrent de behandelde onderwerpen.

Een aantal vormen is in de loop der jaren in overleg met partners, en vooral complementair aan bestaande en opstartende opleidingsinitiatieven, ontwikkeld. Zo is onder meer een driejarig project 'Lokaal geheugen' op initiatief van Heemkunde Vlaanderen en in samenwerking met de consultants een vormingstraject opgezet. Deze complementaire aanpak streeft naar afstemming. De vormingsbrochure die jaarlijks digitaal wordt verspreid, neemt ook vormingsinitiatieven van andere organisaties in Vlaanderen op. De kalender op www.faronet.be houdt de vinger aan de pols.

EEN PRAGMATISCH ANTWOORD

Op basis van de in het veld gedetecteerde noden en verwachtingen van collectiebeherende instellingen vullen de consultants hun vormingsaanbod pragmatisch in. Rond de 'basisfuncties' zoals behoud en beheer, registratie, management, onderzoek of publiekswerking (cf. het Cultureel-erfgoeddecreet) worden cursussen georganiseerd. Telkens verdiept

voor beheerders van erfgoedcollecties

Vormingsaanbod van de consultants van de provincies, de Vlaamse Gemeenschapscommissie en FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

Vormingsaanbod 2010
© Musea Brugge

↓ Inspiratiedag rond het thema 'werken met kleuters' in het Stadsmus Hasselt
© FARO

een consulent van een provincie zich in een basisfunctie en ontwikkelt hierover een meerdaagse cursus. Die vijf cursussen worden jaarlijks in een andere provincie aangeboden. Dit opzet is deels geïnspireerd door de traditie van het Landelijk Contact Museumconsulenten (LCM) in Nederland. De syllabi van het LCM vormden een vertrekpunt voor de cursussen in Vlaanderen. In een structureel overleg tussen Nederland en Vlaanderen worden de syllabi momenteel herwerkt en biedt de inhoud voortaan zowel een Nederlandse als Vlaamse insteek. Bedoeling is de syllabus als handboek op te vatten en daarnaast een verdiepend luik op het internet aan te bieden. Dat luik is in ontwikkeling en kan bestaan uit artikels die een specifiek aspect uitdiepen, uit *fact sheets* met praktische aanwijzingen of uit informatie over de actualiteit. Deze cursussen willen een breed theoretisch kader over de basisfuncties van erfgoedwerking koppelen aan praktijkgerichtheid. Informerende onderdelen en reflectie worden afgewisseld met praktische opdrachten en interactieve momenten. Beide laatste werkvormen zijn de momenten waarop de cursisten elkaar en elkaars werksituatie leren kennen. Voor de deelnemers betekent dit een vorm van netwerking die op termijn kan renderen en kenmerkend wordt geapprecieerd.

Naast eerder algemene cursussen bieden de consultants nog workshops, studie- of inspiratiedagen of trainingen op maat aan. Deze gaan dieper in op een specifiek aspect van erfgoedwerking en worden aangeboden naargelang de erfgoedactualiteit of op vraag van de erfgoedsector. Workshops behoud en beheer of het gebruik van Spectrum gaan in op een stuk theorie en bieden ruimte voor dialoog en concrete toepassingen. Ze worden begeleid door een consulent of gastdocent. Aan de deelnemers wordt soms gevraagd om een concrete *case* uit de eigen werkomgeving ter bespreking naar de cursus mee te brengen. Trainingssessies op maat kunnen per museum of erfgoedorganisatie worden aangevraagd. De consulent geeft training aan de medewerkers of vrijwilligers in het museum rond specifieke aspecten van de erfgoedwerking. Werkbezoeken aan collega-instellingen in het binnen- of (nabije) buitenland zijn een vorm van uitwisseling van ervaringen en *best practices* tussen collega's. Deze werkvormen worden al of niet op vraag en/of in samenwerking met andere partners aangeboden. Zo werden de afgelopen inspiratiedagen voor Krokus-

kriebels 2010 met als thema 'omgaan met kleuters in musea' in samenwerking met De Gezinsbond, FARO en de provinciale consultants georganiseerd. Deze initiatieven kenden een concrete impact: het aantal deelnemende musea aan Krokuskriebels nam toe, de musea kregen inspiratie en informatie voor de aanpak van het eigen evenement.

WAT BRENGT DE TOEKOMST?

Welke zijn de uitdagingen vandaag en welke richting zien we het vormingsaanbod uitgaan in de nabije toekomst? Een aantal uitdagingen blijft open. De huidige diversiteit aan cursusdeelnemers verdient aandacht, waarbij het niet evident is om te voldoen aan hun verwachtingen, zelfs al worden het onderling uitwisselen van ervaringen en de netwerking geapprecieerd. Daarnaast heeft het erfgoedveld nood aan een helder overzicht van initiatieven op vlak van opleidingen, vorming en bijscholing. Een structurele afstemming tussen overheden, bestaande vormingsorganisaties en initiatieven in ontwikkeling is wenselijk. Op die manier kan men vormingsinitiatieven coördineren, communicatiekanalen stroomlijnen en een signaalfunctie m.b.t. actuele noden en ontwikkelingen mogelijk maken.

Vormingsmoment in Hasselt 'Hoe maak ik een eigen website?' in de cursusreeks Vrijwilligerswerk in musea.
© PCCE Hasselt

Een recente ontwikkeling die nog onderzoek verdient, is 'digitaal leren'. De consultants werken momenteel aan een digitaal luik dat aanvullend wil zijn op de bestaande syllabi bij de cursussen. Maar de mogelijkheden van *e-learning* moeten geëxploreerd worden. We kunnen deze uitdaging niet uit de weg gaan, hoewel de consultants de mogelijkheden ervan vandaag nog onderbenutten.

Ten slotte wordt geleidelijk aan structureel met erkende opleidingsinstituten samengewerkt. Zo is in 2009 in een pilootfase de specialisatie museumgids gestart in enkele Centra voor Volwassenenopleiding. Deze opleiding wordt voortaan op verschillende plaatsen in Vlaanderen aangeboden en is, mede op initiatief van FARO, gegroeid en vraagt een actieve

participatie van de provinciale museumconsulenten. In de Bibliotheekschool Gent start nu de opleiding Behoudsmedewerker Erfgoed, in overleg met de cultureel-erfgoedsector. Dit is een positieve evolutie. Een meer structurele verankering van het vormingsaanbod in bestaande, erkende opleidingsinstellingen kan op termijn mogelijkheden bieden om de inhoudelijke expertise van de lesgevers te versterken met didactische competenties. De consultants of gastdocenten zijn zelf doorgaans inhoudelijk en methodologisch beslagen op erfgoedgebied, maar moeten de pedagogische vaardigheid zelf vaak *on the job* leren.

Het geleidelijk aan structureel verankeren van het vormingsaanbod biedt tevens als voordeel dat de vorming meteen ook een attest voor de deelnemer aflevert. De consultants kunnen de cursusdeelnemers enkel een bewijs van deelname bezorgen. Dit blijft niet-formeel. Erkende opleidingsinstituten kunnen dit formaliseren.

Om die structurele samenwerking effectief te realiseren, is een duidelijker beeld van de gevraagde competenties in de erfgoedpraktijk noodzakelijk. Deze transparantie is nodig om ook de bijscholing effectief te kunnen afstemmen op zowel de vraag van de erfgoedwerker als op de in het erfgoedveld vastgestelde noodzakelijk in te zetten erfgoedcompetenties. Het aanbod aan bijscholing van de consultants wil met name complementair blijven aan het huidige niet-formele opleidingsaanbod en aan de recente ontwikkelingen daaromtrent. Het is de uitdaging om te evolueren naar een structurele professionele aanpak, waarbij informeel (levenslang) leren vanuit de erfgoedpraktijk concreet aanvullend kan werken.

1 Anne Milkers is museumconsulente voor de provincie Limburg.

2 Zie: www.faronet.be/files/bijlagen/e-documenten/vormingsaanbod_2010.pdf

Netwerken, bruggen bouwen en vernieuwen

→ Over competente makelaardij in erfgoedland

Erfgoed loopt erggoed. De aandacht is groot en breed. Steeds meer spelers, ook niet-traditionele erfgoedactoren, nemen actief deel aan projecten. Het goed samenbrengen van deze verschillende perspectieven is een agogische vaardigheid, die we hier 'makelen' noemen. Goede makelaars beschikken over een aantal competenties waarin een opleiding sociaal-cultureel werk zich herkent en die ze verder kan verdiepen ten voordele van vernieuwing in de cultureel-erfgoedsector. In deze bijdrage gaan we na wat het uitgangspunt is voor makelen én welke competenties er nodig zijn voor een waardevolle makelaardij. Deze competenties zijn niet exclusief toe te wijzen aan een welbepaalde functie binnen het veld. Integendeel, het betreft attitudes en vaardigheden die diverse organisaties en personen kunnen inzetten, ten voordele van een bredere participatie aan cultureel erfgoed.

MAKELAARDIJ, EEN NIEUW BEGRIP?

Het woord 'makelaar' komt buiten de culturele sector in verschillende contexten voor. Je kent het ongetwijfeld van de aankoop van een woning (vastgoedmakelaar), bij blikshade na een aanrijding (verzekeringmakelaar) e.a. In de culturele sector is het minder bekend, al spreekt een recente Nederlandse studie over nieuwe cultuurfuncties al van 'cultuurmakelaar'.² Toch kent de cultureel-erfgoedsector al langer het begrip *cultural brokerage* (cultureel makelaarschap) dat vooral via *etnologie/public folklore* rond het jaar 2000 ingang vond. Dit was het gevolg van wezenlijke veranderingen in het veld, o.m. de verschuiving van *informing* naar *performing functions* voor het museum-nieuwe-stijl, het afnemen van de afstand tussen onderzoekers en hun onderwerp en de steeds groter wordende rol van begrippen uit de cultuurwetenschappen in de dagelijkse beleving van de werkelijkheid. Het overbruggen van verschillen om te komen tot een vernieuwde reflectie stond bij deze *brokerage* centraal.³

Vanuit de opleiding Sociaal-cultureel Werk aan het departement IPSOC in KATHO (Kortrijk) bestond er belangstelling om

← Foto: Wim Mes, Utrecht (ontwerp: Taluut, Utrecht) uit de publicatie: Nieuwe Cultuurfuncties. Een urgente verkenning naar meerwaarde en typologie. De jongeman op de foto, Ömer Kaya, is tevens Jong Ambtenaar van 2010 in Nederland. Hij werkt bij de gemeente Leeuwarden.

de mogelijkheden van het concept 'makelaardij' anno 2010 verder te onderzoeken. Niet als een extra of zoveelste bijkomende opdracht voor erfgoedwerkers, maar veeleer als een onderdeel van een goede netwerking en expertisedeling binnen en buiten de sector. Uiteraard bestaan er vele linken met erfgoedgemeenschapsvorming en bestaande praktijken waar het publiek niet passief deelneemt, maar ook als partner of actor fungeert.

Makelaardij in erfgoed stelt daarbij de 'verbindende rol' centraal: connecties maken tussen betrokkenen allerlei, om zo mogelijke netwerken en gemeenschappen rond het erfgoed te creëren. Het betreft een multidimensionale aanpak, die bij het bouwen aan een 'gedeelde erfgoedpraktijk' zowel het geïnstitutionaliseerde erfgoedveld als nieuwe niet-professionele spelers, nieuw publiek en nieuwe initiatieven aanspreekt en verbindt.

Erfgoedmakelaardij kent als breed uitgangspunt (breder dan inzetten op gemeenschapsvorming of de inclusie van doel- of kansengroepen) het *bijeenbrengen* en laten *botsen* van *verschillende* belevingen, meningen en standpunten, van personen en van voorwerpen, van heden en verleden, uit erfgoedpraktijken maar ook van elders (artistiek, sociaal-cultureel, politiek, economie). Dergelijke verbindingen of *associaties* zijn niet statisch, maar constant in beweging. Associaties of verbindingen zijn met andere woorden steeds voedingsbodems voor nieuwe ideeën, acties, probeersels, klein of groot, van lange duur of slechts tijdelijk van aard.

Om deze 'expedities' werkbaar te maken, om makelen in te zetten voor gerichte projecten of doelen zoals publieksparticipatie en gemeenschapsvorming, is een makelaar nodig. Hij of zij brengt overleg, dialoog, uitwisseling en samenwerking op gang en blijft daarbij voortdurend constructief, nu eens op het voorplan en dan weer achter de coulissen.

MAKELAARSCOMPETENTIES

Verschillende competenties zijn hierbij van tel. Faciliteren, initiëren, tot ontwikkeling brengen én ondersteunen en begeleiden: dit lijken zowat de werkwoorden die het werk samenvatten en tegelijk de voortgang van het makelen in kaart brengen.⁴ De essentie van makelen ligt, zoals gezegd, in het mogelijk maken van verbindingen tussen personen, groepen, ideeën ongeacht de verschillen in kennis, deskundigheid, opinie, status, betrokkenheid. Een makelaar moet de verschillende actoren kunnen 'verleiden'⁵ én moeilijk te bereiken of hardeleerse types kunnen overtuigen. Vanzelfsprekend gebeurt dit op basis van de nodige kennis van de sectoren en houdt de makelaar rekening met hun diversiteit. Geslaagde projecten, krediet opbouwen en duurzame persoonlijke contacten: het helpt.

Om het gesprek levensvatbaar te maken en het vorm te geven, moet een makelaar goed kunnen communiceren en interageren. Hij of zij beoogt een open gesprekscultuur en -structuur, waarin iedereen die wil meedoen, mag en kan meedoen. Waarin contacten, uitwisseling van ideeën, inzichten, het waarderen van verschillen e.a. tussen de deelnemers aan het gesprek ook effectief op gang komen. Wezenlijk daarbij is dat alle betrokkenen een gelijkwaardige plaats in het gesprek krijgen (geen hiërarchie omwille van status of deskundigheid, geen spreken op basis van autoriteit, maar wel als belanghebbende). De makelaar moet bovendien 'meertalig' kunnen omgaan met de gevolgen van cultuurverschillen (in relatie tot deskundigheid, organisatiecultuur, belangen, een professionele of relationele betrokkenheid enz.).

Makelen betekent constant interveniëren en het gesprek gaande houden (het gaat nooit vanzelf). Een makelaar kan gefundeerd kiezen uit beschikbare modellen van methodisch handelen en zet de gekozen methodiek op een creatieve wijze in een bepaalde situatie in. Desnoods moet de makelaar onderbreken, inbreken of coachen (zich meer expliciet een makelaarsrol toe-eigenen). Hierbij gaat hij of zij het conflict niet uit de weg, want "alle momenten van transitie, zoals conflict (contexten waarin standpunten rivaliseren en botsen), verandering, leren, innoveren, kennisverwerving ... bieden kansen tot nieuwe verstaanswijzen en kunnen inspiratiebron zijn voor nieuwe benaderingen en nieuwe mogelijkheden."⁶

VORMING VOOR MAKELAARS IN ERFGOED?

Tijdens het academiejaar 2009–2010 heeft een aantal studenten van de opleiding Sociaal-cultureel Werk onderzoek verricht naar de competenties van een erfgoedmakelaar. Op basis van erfgoedpraktijken, literatuur en ervaringen uit het sociaal-cultureel werk stelden zij een eerste competentielijst samen. Cultureel erfgoed was voor hen nieuw, maar gaandeweg bleek dat het makelaarschap herkenbaar was in het kader van hun eigen opleiding en stagepraktijken waarin het agogisch handelen theoretisch en praktisch geëxploreerd wordt.⁷ Het is nu aan de opleiding Sociaal-cultureel Werk om de betekenis van het concept 'makelaardij' voor de cultureel-erfgoedsector verder te exploreren en de rol van het sociaal-cultureel werk daarin te onderzoeken.

Sfeerfoto van de studiedag makelaardij in Kortrijk.
© KATHO IPSOC

- 1 Dominique Nuyttens is Lector KATHO, departement IPSOC, opleiding Bachelor in het Sociaal Werk.
- 2 *Nieuwe cultuurfuncties. Een urgente verkenning naar meerwaarde en typologie. Handreiking voor overheden, culturele en maatschappelijke organisaties en professionals*, Uitgevoerd door DSP-groep in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie, Erfgoed Nederland en Kunstfactor, juni 2010.
- 3 H. ROODENBURG, 'Tussen distantie en betrokkenheid: 'public folklore' en de volkskunde in Nederland en Vlaanderen', in: *Mores. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen*, 2, (2001), 1 (zie: www.faronet.be/files/pdf/pagina/2001_1_distantie.pdf).
- 4 Gebaseerd op de presentatie over makelaarscompetenties tijdens een studiedag op 18 mei 2010 en Handreiking 'Nieuwe cultuurfuncties', cf. eindnoot 2.
- 5 Studenten Sociaal-cultureel Werk in hun presentatie op de studiedag van 18 mei 2010. 'Deze kerntaak heeft betrekking op het vormgeven van een open gespreks-cultuur en -structuur, waarin iedereen die wil meedoen, mag en kan meedoen. Daartoe verleidt de erfgoedmakelaar de verschillende actoren. M.a.w. hij/zij neemt ze mee in een dynamisch erfgoedverhaal: als deelnemer, als deelhebber...'
- 6 R. BOUWEN, 'Relationeel organiseren. De sociale constructie van praktijkgemeenschappen en gedeelde betekenis', in: *Systeemtheoretisch bulletin: tijdschrift voor systeemtheoretische praktijk*, jg. 22, 2004, nr. 4, pp. 267-268.
- 7 Tijdens een studiedag op 18 mei 2010 stelden de studenten deze competenties voor aan het erfgoedveld. Mede-initiatiefnemers FARO, VIOE en tapis plein zorgden aanvullend voor een bredere reflectie en een aantal concrete voorbeelden uit de praktijk. Tijdens een *World Café* gaven de deelnemers aan dat dit concept herkenbaar was en verdere aandacht verdient (cf. eindnoot 5). Zie: www.faronet.be/blogs/jacqueline-van-leeuwen/op-zoek-naar-makelaars-in-erfgoedland-nieuwe-competenties-voor-erfgoed.

Een gat in Vlaanderen

→ Over het belang van opleiding voor de broze figurentheaterketting

Eind augustus trokken twee reuzegrote marionetten door Antwerpen. De Duiker en de Kleine Reuzin van het Franse theatergezelschap Royal de Luxe ontroerden vele toeschouwers met hun betoverende levensechtheid. Van grote tot kleine poppen, ze worden tot leven gewekt door figurentheatermakers die op een rijke traditie kunnen bogen. Spel- en maaktechnieken, verhaallijnen, tips en anekdotes worden vaak van generatie op generatie doorgegeven en zorgen ervoor dat het figurentheater een unieke discipline is. Maar hoe kunnen we deze unieke immateriële erfenis beschikbaar maken voor toekomstige generaties? Blijft de overdracht van competenties informeel gebeuren in het beperkte kader van een gezelschap of een familie? Of is het tijd voor een meer structurele aanpak? Het Firmament onderzocht alvast de mogelijkheden voor een verdere afstemming met de opleidingen drama in Vlaanderen.

BROZE KETTING: VORMING VANDAAG

In tegenstelling tot het buitenland² bestaat er in Vlaanderen geen formele (hogere) opleiding tot figurentheatermaker. Waar hebben de figurentheatermakers de knepen van het vak dan geleerd? Bijna de helft van hen heeft het metier al doende moeten leren, op eigen houtje of bij een gezelschap. Ongeveer een kwart van de figurentheatermakers deed ooit een beroep op Het Firmament (vroeger de Centrale voor Poppenspel, met daarin de School voor Poppenspel) en kreeg via die weg een basis aan figurentheatervaardigheden mee. Anderen leerden de stiel tijdens workshops die de gezelschappen zelf organiseerden.

Het gebrek aan een professionele opleiding figurentheater is wel een probleem. Het zorgt ervoor dat jonge of startende acteurs en gezelschappen met interesse voor figurentheater niet meteen ergens terecht kunnen. Zij zijn daardoor verplicht om keer op keer het spreekwoordelijke warme water uit te vinden, terwijl zij juist zouden moeten kunnen profiteren van de kennis en ervaring van de huidige generatie.³ Sommige figurentheatermakers spreken daarom van een 'creatieve bloedarmoede' in de sector: er staan amper nieuwe gezelschappen klaar om de fakkel over te nemen. Bovendien is er weinig instroom van nieuw talent, net omdat er geen opleiding bestaat. Zo ontstaat een vicieuze cirkel: gebrek aan gezelschappen betekent een gebrek aan tewerkstellingsmogelijkheden, en juist die afzetmarkt is een belangrijk argument om een nieuwe opleiding te legitimeren.

OP ZOEK NAAR VORMING VOOR DE TOEKOMST

Momenteel biedt Het Firmament, net als een aantal gezelschappen en kunsteducatieve organisaties, workshops aan voor een ruim publiek. Die moeten de lacune voorlopig opvullen, maar bieden geen uitweg op lange termijn. De figurentheatermakers ervaren het gebrek aan een formele opleiding dan ook als een groot probleem. Maar liefst 78 % van hen noemt opleiding de allerbelangrijkste uitdaging voor het huidige figurentheaterveld in Vlaanderen.

Een integratie in het bestaande (en erkende) theateropleidingscircuit beschouwen ze als de interessantste piste. Want met manipulatie- of constructievaardigheden alleen redden figurentheatermakers het niet; ze moeten ook andere podiumvaardigheden beheersen. De figurentheatermakers zien een gefundeerde theateropleiding, in combinatie met stages en uitwisselingsprojecten – ook over de grenzen heen – dan ook als een goed middel om op een gestructureerde wijze hun expertise door te geven. Zo wordt het veelbelovende potentieel van het 'figurentheatergeheugen' ten volle benut.

FIGURENTHEATER IN DE THEATEROPLEIDINGEN

Reden te over dus om de mogelijkheden voor de organisatie van een formeel opleidingstraject verder onder de loep te nemen. Om deze piste verder uit te spitten, vroeg Het Firmament aan Catherine Cerulus⁴ om te peilen naar de mogelijkheden om ontwikkeling en overdracht van figurentheater te stimuleren via het hogere theateronderwijs.⁵ Op die manier wil Het Firmament denkpistes formuleren voor toekomstige samenwerking.

Uitgangspunt waren verkennende gesprekken met de opleidingscoördinatoren drama aan verschillende Vlaamse hogescholen.⁶ De opleiding valt telkens uiteen in twee cycli: de bachelor en de master in de dramatische kunsten, met een mix van theoretische en praktische vakken. Het curriculum wordt uitgestippeld op basis van doelstellingen, waarin het verwerven van competenties centraal staat. Aan het begin van de opleiding wordt de student nog sterk bij de hand genomen in het ontdekken van het theater en zijn aanverwante disciplines. Maar naast de lessen wordt er ook gewerkt aan persoonlijke creaties. Gaandeweg krijgt de student inzicht in zijn eigen mogelijkheden en krijgt hij meer autonomie om een eigen artistiek parcours te volgen.

Al vanaf de bachelor wordt duidelijk dat de verschillende onderwijsinstellingen eigen accenten leggen of hun opleiding

← © Zomer van Antwerpen,
foto: Paul Verstreken

Masterclass, workshop voor professionele
kunstenaars en studenten uit erkende
kunstopleidingen – Het Firmament 2010
© Artur Eranosian

Masterclass, workshop voor professionele
kunstenaars en studenten uit erkende
kunstopleidingen – Het Firmament 2010
© Artur Eranosian

anders oriënteren. Aan het RITS kun je bijvoorbeeld Regie of Spel volgen. Aan het Conservatorium Antwerpen kun je kiezen tussen de afstudeerrichting Kleinkunst, Acteren en Woordkunst. Het Conservatorium Antwerpen maakt hierin een principiële keuze en geeft aan toekomstige acteurs enkel een opleiding in teksttheater. De Hogeschool Gent (KASK) wil allround podiumkunstenaars opleiden die zowel kunnen acteren als regisseren, scheppen als uitvoeren. Het Lemmensinstituut biedt enkel de afstudeerrichting Woordkunst aan, maar wil de student een brede en veelzijdige vorming meegeven die in het teken staat van theatrale zeggingskracht. De curricula worden nagekeken en goedgekeurd door de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA). Die onderzoekt bijvoorbeeld de realisatie van de competenties of de afstemming van eindcompetenties op doelstellingen. Inhoudelijk genieten de instellingen van de vrijheid om het leerpakket concreet in te vullen. Een vak wordt toevertrouwd aan een docent die het naar eigen goeddunken invult en die op een geëigende manier de dramastudenten begeleidt bij hun ontwikkeling als podiumkunstenaar. Er is meestal wel overleg binnen het docentenkorps over de inhoud van de verschillende vakken. De leidraad is steeds de verwezenlijking van de vooropgestelde competenties. Docenten uit de verschillende opleidingen doen regelmatig een beroep op gastdocenten uit de podiumkunstensector. Enkele instellingen werken zelfs nauw samen met vaste gezelschappen. De studenten doen ook werkervaring op tijdens stages.

In geen enkele opleiding wordt figurentheater op reguliere basis aangeboden of is het een vast onderdeel van het curriculum. Uit de interviews blijkt dat geen enkele instelling zich wil

binden om één deeldiscipline van theater (vb. muziektheater, circus, mime ...) structureel aan bod te laten komen ten nadele van de andere deeldisciplines. Een uitzondering op dit principe: er wordt wel veel aandacht besteed aan jeugdtheater. Figurentheater komt wel sporadisch aan bod tijdens de opleiding, behalve in het Conservatorium van Antwerpen dat zich vanuit zijn visie enkel op teksttheater richt. Dit gebeurt dan in praktijkvakken of tijdens stages.

“Het is zo dat hij [de student] bij een project voor een probleem staat waar figurentheater een oplossing zou kunnen zijn. Een student die behoefte heeft aan een bepaalde insteek, helpen we door hem iets aan te bieden dat beantwoordt aan zijn behoefte.”

De bestaande theateropleidingen ruimen geen expliciete plaats in voor het figurentheater. Vaak zijn de curriculummakers zich ook niet voldoende bewust van de artistieke mogelijkheden van deze traditie. Als studenten ernaar vragen, zijn echter wel experimenten met figuren, poppen of objecten op de scène mogelijk. Opnieuw lijken we te maken te hebben met een vicieuze cirkel. Studenten kennen de mogelijkheden van het figurentheater immers niet en zullen dan ook niet uit eigen initiatief deze piste verder exploreren.

STAP VOOR STAP

Maar er is ook goed nieuws. Ondanks de onbekendheid van het medium, zijn de opleidingscoördinatoren van mening dat figurentheater meer aandacht verdient. Zij zijn er immers wel van overtuigd dat het een meerwaarde is voor een theater-

Masterclass, workshop voor professionele kunstenaars en studenten uit erkende kunstopleidingen – Het Firmament 2010
© Artur Eranosian

maker om ook vertrouwd te zijn met het medium figurentheater. Het uitbreiden van de basisvaardigheden naar figurentheater kan een vergroting van de theatrale mogelijkheden voor de student betekenen. Cross-over met andere kunstvormen betekent immers ook een stimulans voor de theatrale expressie van 'gewone' tekstacteurs.

In de loop van de gesprekken ontstond de bereidheid om figurentheater een plaats te geven in de opleidingen,⁸ al vinden de betrokken hogescholen het momenteel nog een te groot risico om figurentheater als vast onderdeel van het curriculum te programmeren. Daarom zijn ze er eerder voorstander van om figurentheater te introduceren onder de vorm van een workshop, masterclass of projectweek, zonder te wachten op de vraag van de studenten. Als dit initiatief goed onthaald wordt, zou het op termijn kunnen resulteren in een vast praktijkvak. Ook via een stage of een onderzoeksproject kunnen studenten

de smaak van figurentheater te pakken krijgen. Het is dus belangrijk om stageplaatsen bij figurentheatergezelschappen te creëren en onderzoeksprojecten goed te begeleiden.

EEN CRUCIALE STAP

De rijke traditie van het Vlaamse figurentheater aan toekomstige generaties doorgeven, is een belangrijke uitdaging. Uit gesprekken met de Vlaamse theateropleidingen bleek dat onbekend vaak onbemand betekent. Meer studenten laten kennismaken met de mogelijkheden van het figurentheater is een cruciale stap om de interesse voor deze unieke discipline verder aan te wakkeren. De opleidingen drama lijken bereid om via workshops een eerste kennismaking te organiseren. Maar ook via andere kanalen kan de aandacht voor figurentheater gestimuleerd worden. In de kunsthumaniora's en in het deeltijds kunstonderwijs zitten bijvoorbeeld vele potentiële drama-studenten. Het zou zeker de moeite waard zijn om te onder-

Op Handen, workshop handpoppenspel voor beginners en gevorderden – Het Firmament 2010
© Ine Strubbe

zoeken hoe figurentheater op dat niveau aan bod kan komen.⁹ Maar ook in de lerarenopleiding kleuter- en lager onderwijs wordt figurentheater als middel ingezet om kinderen in de klas te boeien. En zeker niet te vergeten, de opleidingen beeldende kunsten en vormgeving. Want het maken en ontwerpen van poppen is weer een heel ander metier dan ze manipuleren.

Het Firmament wil een sleutelrol spelen in het verder promoten van het figurentheater als een unieke discipline die een structureel opleidingstraject verdient.

Natuurlijk is dat geen opdracht die in een handomdraai geklaard zal zijn. Integendeel, het is een uitdaging die heel wat overtuigingskracht en lobbywerk zal vereisen. Het Firmament speelt alvast een katalyserende rol door mensen bij elkaar te brengen, expertise uit te wisselen en informatie aan te reiken.

- 1 Catherine Cerulus was intensief betrokken bij de eerste fase van het haalbaarheidsonderzoek. Als studente Cultuurmanagement aan de UAMS te Antwerpen finaliseerde zij in 2006 de scriptie *Een bijdrage tot het haalbaarheidsonderzoek van een Huis voor figurentheater*. Nadien was ze als lid van de stuurgroep nauw betrokken bij fase 2 en fase 3 van het haalbaarheidsonderzoek.
- 2 Wannes Deleu was medewerker communicatie en educatie bij Het Firmament tot april 2010, Veerle Wallebroek staat in voor de algemene leiding van Het Firmament.
- 3 Voor een overzicht van de figurentheateropleidingen in het buitenland, zie: www.hetfirmament.be.
- 4 Er worden momenteel vier figurentheatergezelschappen structureel gesubsidieerd door de Vlaamse overheid: DE MAAN, Froe Froe, Ultima Thule en De Spiegel (als muziektheater). Dit aantal is doorheen de jaren zo goed als stabiel gebleven. Daarnaast zijn er nog een tachtigtal gezelschappen actief waarvan net geen 40% het geven van figurentheatervoorstellingen als hoofdinkomen aandauidt.
- 5 C. CERULUS, *Een onderzoek naar figurentheater in de theateropleidingen in Vlaanderen*, 2010, onuitgegeven onderzoeksrapport, beschikbaar op www.hetfirmament.be
- 6 Erasmushogeschool Brussel – Departement RITS: Pol Dehert; Hogeschool Gent – Koninklijke Academie voor de Schone Kunsten: Sam Bogaerts; Hogeschool voor Wetenschap en Kunst – Lemmensinstituut Leuven: Geert Kestens; Artesis Hogeschool Antwerpen – Koninklijk Conservatorium Antwerpen: Bob Selderslaghs (lerarenopleiding)
- 7 De vermelde citaten uit de afgenomen interviews met de opleidingscoördinatoren worden op vraag van de respondenten anoniem weergegeven.
- 8 Dit werd nogmaals bevestigd tijdens een debat o.l.v. Ann Olaerts (Vlaams Theater Instituut) op het 4^e Forum voor figurentheater, georganiseerd door Het Firmament op 5 april 2010.
- 9 In de Kunsthumaniora van Antwerpen lagen er zeer concrete plannen op tafel om in het schooljaar 2010–2011 van start te gaan met een voorbereidend jaar op de hogere theateropleidingen. Daarin zou een module figurentheater geïntegreerd worden. Jammer genoeg heeft de school geen erkenning gekregen voor dit extra jaar en moesten de plannen uitgesteld worden.

Erfgoed en ICT

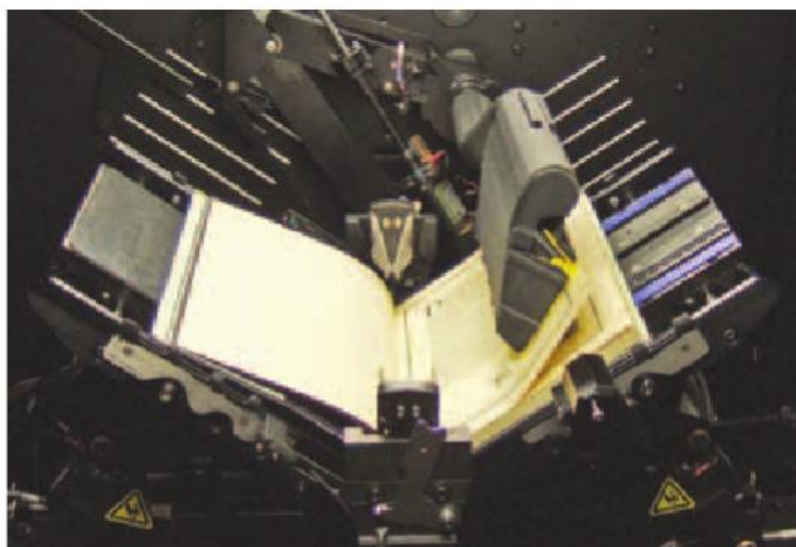
→ Naar een opleiding ‘in netwerk’

Dat de informatie- en communicatietechnologieën (ICT) zijn doorgedrongen tot alle facetten van de erfgoedpraktijk behoeft eigenlijk geen betoog meer, of het nu gaat over de publieksofkomst met erfgoed dan wel het collectiebeheer door erfgoedinstellingen. Webtechnologieën, digitalisering, registratietoepassingen, metadata, mobiele dragers, automatiseringsprocessen, standaardisatie, ... , zijn niet meer weg te denken uit de dagelijkse praktijk van erfgoedprofessionals.² Het lijkt dus vanzelfsprekend dat erfgoedopleidingen (veel) aandacht besteden aan digitaal erfgoedbeheer en het gebruik van ICT-instrumenten. In de praktijk evenwel blijkt dit niet evident. Bovendien is er nog een (lange?) weg te gaan in de consensusvorming rond (nieuwe) opleidingen voor erfgoedprofessionals. Nochtans is het – zonder te dramatiseren – hoog tijd dat er gewerkt wordt aan de ICT-competenties bij erfgoedprofessionals in archieven, musea en bibliotheken.

Er bestaat weinig eensgezindheid over de vraag of ICT-competenties best meegegeven worden in een aparte, gespecialiseerde opleiding (exclusieve benadering) dan wel geïntegreerd worden in het curriculum van een brede (erfgoed)opleiding (inclusieve benadering). Voor beide benaderingen zijn pro's en contra's te bedenken. Een voor de hand liggend voorbeeld is de opleiding tot archivaris. Onderdelen zoals het digitaal archiveren, de informatisering van het *records management* en het digitaliseren zijn zo uitgebreid en (technisch) complex geworden dat sommigen pleiten voor een aparte opleiding tot digitale archivaris, terwijl anderen deze optie uitsluiten. Dit bleek bijvoorbeeld tijdens een dubbelinterview³ met de archiefdocenten Frank Scheelings (VUB) en Theo Thomassen (UvA).⁴ Terwijl Scheelings een aparte opleiding tot digitale archivaris niet uitsluit, op voorwaarde dat er eerst een gemeenschappelijke basisopleiding wordt doorlopen, was Thomassen van zijn kant resoluut gekant tegen een aparte opleiding tot digitale archivaris: “Nee. Wij geloven niet dat er een verschil bestaat tussen een digitale en een analoge archivaris. Ik kan me best voorstellen dat er specialisaties komen. Maar de uitdaging voor de archiefopleidingen is dat je de nieuwe ontwikkelingen in het vakgebied incorporeert.” De visie van Thomassen is ook te begrijpen vanuit zijn vroegere activiteiten als directeur van de Reinwardt Academie. Deze Academie biedt o.a. een bachelor ‘cultureel erfgoed’⁵ aan, en heeft als doelstelling om all-round erfgoedprofessionals op te leiden, die beschikken over een breed palet van kennis en vaardigheden waarmee zij overal (musea, archieven, bibliotheken) aan de slag kunnen. Nochtans is er evenveel te zeggen voor een aparte opleiding zoals

‘digitale archivaris’, al was het maar omdat uit de praktijk signalen komen dat de ICT-competenties van een digitale archivaris veel verder gaan dan pakweg het scannen van documenten. Hij moet zich kunnen verdiepen in de eigenheid van digitale objecten⁶ en daarnaast “een prominente rol spelen in het creatie- en beheersproces van digitale informatie”.⁷ Dat het mogelijk is, blijkt alvast in Italië waar men aan de Universiteit van Macerata de masteropleiding Digitale Archivaris⁸ kan volgen.

Ook in andere vakgerichte opleidingen worden ICT-competenties geïntegreerd, zoals bijvoorbeeld in de postacademische vorming Informatie- en Bibliotheekwetenschap (IBW)⁹ aan de Universiteit Antwerpen, waar een cluster handelt over ICT in de documentaire informatie, en één keuzevak dieper ingaat op digitalisering. Een voorbeeld van een eerder exclusieve benadering is de tweejarige deeltijdse masteropleiding *Digital Heritage* aan de School of Museum Studies¹⁰ in Leicester (waarvan directeur Ross Parry op 21 mei jl. nog op uitnodiging van FARO een masterclass verzorgde in Brussel). Alhoewel deze opleiding digitaal erfgoed complementair is aan de basisopleiding voor museumprofessionals, is ze ‘exclusief’ opgevat. De opleiding is zeer breed en interdisciplinair, waardoor ze ook goed is voor erfgoedprofessionals in andere sectoren.¹¹ Door de deeltijdse en modulaire aanpak vertoont deze opleiding heel wat kenmerken van een hoogwaardige ‘bijbscholing’.

← Een boekscanner die automatisch de bladzijden omdraait.
© Fraunhofer-Gesellschaft

Globaal zien we dus verschillende vormen of benaderingen van opleidingen 'erfgoed en ICT'. De meeste vakopleidingen (VUB-archivistiek, UA-IBW) of erfgoedbrede basisopleidingen (Reinwardt Academie) vertrekken vanuit een inclusieve benadering en zijn erop gericht dat de erfgoedprofessional de nodige ICT-competenties kan verwerven die nodig zijn voor het 'overzien' of 'detecteren' van de mogelijkheden voor vernieuwing of innovatie op ICT-vlak. In het bijzonder voor de erfgoedprofessionals die managementfuncties uitoefenen, is het noodzakelijk dat ze beschikken over deze competenties. Het zorgt ervoor dat ze de juiste strategische keuzes kunnen maken in de instellingen waarvoor ze werken. Een voorwaarde om deze vaardigheden na de opleiding aan te scherpen of bij te houden, is wel dat de erfgoedprofessional zich blijft informeren over de nieuwste ontwikkelingen of dat hij zich kan specialiseren. Maar voor een gespecialiseerde opleiding digitaal erfgoed is waarschijnlijk niet de nodige schaalgrootte of onvoldoende afzetmarkt in Vlaanderen aanwezig. Toch bestaat de behoefte aan hoogwaardige of voortgezette opleiding en vorming voor het opzetten van complexe digitaliseringsprocessen, zoals het opzetten van de *workflow* voor een eDepot, het uitbouwen van een *scan-on-demand* dienstverlening of de keuzes die moeten worden gemaakt rond het digitaal bewaren van complexe formaten. Het niveau van technische kennis is hier zo hoog dat een gespecialiseerd opleidingsaanbod nodig is.

FARO organiseert met verschillende partners het cursustraject digitaliseren en digitaal archiveren. Het traject bestaat uit verschillende modules waarvoor je je apart kunt inschrijven. Voor dit traject wordt samengewerkt met o.a. de VUB, KUL-ICRI, UA, UHasselt, de Koninklijke Bibliotheek van Nederland, eDAVID en Packed. Het is de bedoeling deze samenwerking en het aanbod verder uit te bouwen in de loop van de volgende jaren.

In het najaar van 2010 zijn zes modules voorzien:

Module 1 behandelt het organisatorische en procedurele luik van een digitaliseringstraject.

Module 2 is de basis cursus over het digitaliseren van documenten. Hierin worden de vele technische aspecten en kwaliteitseisen van het digitaliseren behandeld. Ook moeilijker te digitaliseren documenten komen in deze cursus aan bod zoals grote formaten, glasplaten, dia's ...

Module 3 is een vervolmakingsdag over het digitaliseren van documenten. Hierin wordt het digitaliseren verder uitgediept.

Een digitale wereld
© Srecko Djarmati

Concluderend: van een erfgoedbrede opleiding (waarbinnen een algemene ICT-kennis op managementniveau wordt meegegeven) of van een gespecialiseerde opleiding (waarbinnen een gespecialiseerde ICT-kennis voor erfgoedprofessionals wordt gegeven) voor digitale erfgoedprofessionals is in Vlaanderen voorsnog geen sprake. Omdat de nood aan zo'n opleidingsaanbod wel bestaat, moet de erfgoedsector op zoek naar formules waarbij de opleidingsvorm wordt afgestemd op de behoeftes bij de erfgoedprofessionals die competenties willen verwerven voor het uitvoeren van soms complexe ICT-gerelateerde taken. Dergelijke modulaire vormingstrajecten werden tot op heden vooral aangeboden door (internationale) onderzoeksprojecten zoals TAPE of PLANETS,¹² die trainingsmateriaal ontwikkelden en op geregelde basis opleidingen programmeerden. Een haalbare oplossing voor de erfgoedprofessionals in Vlaanderen lijkt de formule van opleiding in netwerk: ICT-competenties worden verworven in een modulair opgebouwd, interdisciplinair en praktijkgericht permanent opleidingstraject. FARO start daarom i.s.m. diverse partners een modulaire cursus over diverse aspecten van digitaal erfgoedbeheer, met extra focus op digitaliseren en digitaal archiveren (zie kaderstuk).¹³ Afhankelijk van de voorkennis of praktijkervaring kan de erfgoedprofessional beslissen om het volledige traject te doorlopen of slechts enkele gespecialiseerde modules, naar keuze. De partners (lesgevers) komen zowel uit de sfeer van het formele (universitair) onderwijs in Vlaanderen

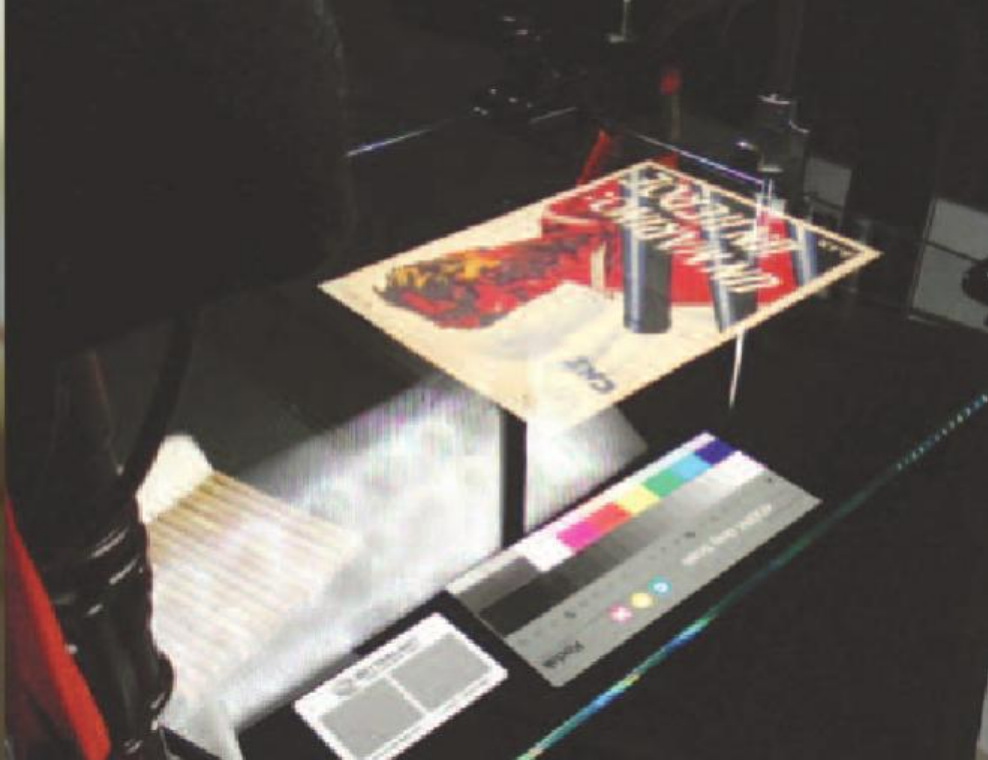
We geven een antwoord op de vraag: hoe maak ik accurate digitale kopieën van een analoog origineel? De cursist leert hier werken met de Nederlandse MetaMorfozerichtlijnen.

In **module 4** gaan we dieper in op de juridische context: onderwerpen als open licentiemodellen, verweerde werken, auteursrecht, privacywetgeving en openbaarheid van bestuur in een erfgoedcontext komen hier uitgebreid aan bod.

Module 5 behandelt het (re)contextualiseren van digitaal erfgoed. In deze module bespreken we o.a. het semantisch web, contentverrijking door gebruikers en het gebruik van mobiele dragers.

Module 6 bestaat uit een meerdaagse cursus over het digitaal fotograferen van museale objecten.

Nieuwe modules over het digitaliseren van **bewegend beeld en geluid** en over **digitaal archiveren** zijn in voorbereiding i.s.m. PACKED en eDAVID en zijn voorzien voor eind 2010 of voorjaar 2011.

als uit expertisekernen in het erfgoedveld en uit het buitenland. De groep van partners breidt zich nog verder uit. De intentie is duidelijk: de beste specialisten samenbrengen om een flexibel opleidingstraject te realiseren rond erfgoed en ICT. Hierdoor bouwen we ook aan een netwerk waarbij lesgevers en vakspecialisten kennis kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren, zodat de globale erfgoedpraktijk er wel bij vaart. Een hangend probleem blijft evenwel de certificering van dit soort opleidingstraject: dankzij de samenwerking met erkende opleidingen (universiteiten) kunnen bepaalde onderdelen gecertificeerd worden, andere (nog) niet. Streefdoel is wel om op termijn de volledige cyclus te laten certificeren door een of meerdere erkende opleidingen.

De data en info vind je op: www.faronet.be/agenda
contactpersoon: Jeroen Poppe: jeroen.poppe@faronet.be

FARO UPDATE: ICT

In de FARO Update ICT-reeks worden eenmalige (vormings)activiteiten aangeboden die inzoomen op nieuwe tendensen en ontwikkelingen rond ICT en Web 2.0. Het kan daarbij gaan over *hands-onsessies*, masterclasses, studiedagen...

Meer info: www.faronet.be/agenda

← Digitalisering van een affiche samen met een Kodak Q-14 controlekaart.
© Nuit A&RT Northwestern University

Historische audiobronnen kunnen gedigitaliseerd worden.
© Fraunhofer-Gesellschaft

- 1 Bart De Nil is historicus en stafmedewerker archieven en ICT bij FARO vzw. Jeroen Poppe is projectmedewerker Archipel bij FARO vzw. Jeroen Walterus is stafmedewerker. Hij volgt diverse projecten op i.v.m. digitaal erfgoed, erfgoedbibliotheken ...
- 2 B. DE NIL & J. WALTERUS, 'Cultureel erfgoed en web 2.0', in: B. DE NIL & J. WALTERUS (red.), *Erfgoed 2.0. Nieuwe perspectieven voor digitaal erfgoed*. Brussel, Pharo Publishing, 2009, pp. 9-17.
- 3 B. DE NIL, 'Een opleiding heeft nooit een eindpunt'. Interview met Frank Scheeling en Theo Thomassen. In: *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 3 (2010), maart, pp. 8-13.
- 4 T. Thomassen is hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, F. Scheelings is verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel, Master na Master Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer (www.vub.ac.be/archivistiek/)
- 5 Zie: www.reinwardtacademie.nl/nl/opleidingen/bachelor-cultureel-erfgoed/
- 6 J.P. McDONOUGH, 'How will we preserve digital worlds?' In: B. DE NIL & J. WALTERUS (red.), *Erfgoed 2.0. Nieuwe perspectieven voor digitaal erfgoed*. Brussel, Pharo Publishing, 2009, pp. 21-38.
- 7 F. BOUDREZ, *Digitale bronnen archiveren*. Antwerpen, eDavid, 2008, p. 4.
- 8 Zie: www.masterarchivigitali.it/
- 9 Zie: www.ua.ac.be/ibw
- 10 Zie: www.le.ac.uk/ms/study/digitalheritage.html
- 11 Jammer genoeg is de opleiding voor internationale studenten eerder aan de dure kant: 9825,00 £.
- 12 Zie: www.planets-project.eu/
- 13 FARO tracht complementair te werken met andere trajecten, zoals bv. de cursus digitaliseren en digitale archivering van Heemkunde Vlaanderen, die vooral is gericht op vrijwilligers en lokale erfgoedbeheerders.

Bezeten door eten

→ Het culinaire werk van Allen S. Weiss

“He’s a man wearing many hats.” Deze Engelse uitdrukking verwoordt perfect de veelzijdigheid van Allen S. Weiss. De Amerikaanse academicus woont en werkt al jaren in Parijs, maar zijn liefde voor Frankrijk belet hem niet te doceren aan de Tisch School of the Arts aan de New York University. Daarnaast is Weiss actief als schrijver, theoreticus en dramaturg. Zijn werk beslaat een zeer breed spectrum, gaande van performance- en cinemastudies tot radio, landschapsarchitectuur, filosofie en het culinaire.

Met de nadruk op dit laatste nodigde FARO Weiss in juni uit voor het leiden van de masterclass ‘Food, Memory, Heritage’ in samenwerking met de onderzoeksgroep FOST/VUB. Voor aanvang van de masterclass hadden we een gesprek over zijn culinair werk. “Ik hou niet zo van de term food studies, maar ik zou niet weten hoe ik het anders zou moeten noemen.”

Hoe bent u begonnen met het academisch benaderen van eten en het omliggende veld?

Gaandeweg ontdekte ik dat mijn aandacht vooral uitging naar de punten waar verschillende kunstdomeinen mekaar kruisen. Ik ben erg geïnteresseerd in dingen die normaliter niets met elkaar te maken hebben, maar elkaar toch op de een of andere manier ontmoeten.

Het kruisen van verschillende domeinen komt ook aan bod in mijn historische roman *Le livre bouffon*² over Baudelaires pogingen om lid te worden van de Académie Française. Ik vind Baudelaires opvattingen over esthetiek uitermate interessant. Zijn leven en werk vormen als het ware een extrapolatie van het interageren van verschillende kunsten: hij gebruikte vaak culinaire metaforen, schreef over eten én wijn was zijn favoriete geestesverruimende drank.

U zegt dat smaak gevormd wordt door cultuur. Er zijn erg grote culturele verschuivingen gebeurd sinds het midden van de 19e eeuw en de vroege 21e eeuw, maar is onze smaak ook sterk geëvolueerd? Zouden wij met Baudelaire kunnen tafelen en genieten van hetzelfde eten?

Baudelaire bevond zich in vrijwel hetzelfde culinaire universum als het onze. Zijn smaakpalet was zeer goed ontwikkeld en er werd in zijn tijd ook al over smaak gedacht vanuit een cultureel perspectief. Gastronomie was voer voor literatuur en journalistiek – Baudelaire kende er alles van. Het enige wat nog niet ge-

beurd was, was de ontdekking van de verschillende buitenlandse keukens; men wist natuurlijk wel dat die bestonden, maar ze waren nog niet geïntegreerd in de Franse eetcultuur.

Baudelaire hield van dezelfde types Franse wijnen die vandaag ook nog bestaan en hij at veel van de gerechten die later door Escoffier vastgelegd zouden worden in *Le Guide Culinaire*.³ De basis van onze *haute cuisine* bestond dus al, en het zijn die bereidingen en sauzen die tot het midden van de jaren 1960 als dé toonaangevende keuken werden beschouwd. Dus, ik heb in mijn jonge jaren gerechten gegeten die erg gelijkaardig waren aan wat Baudelaire at in de 19e eeuw.

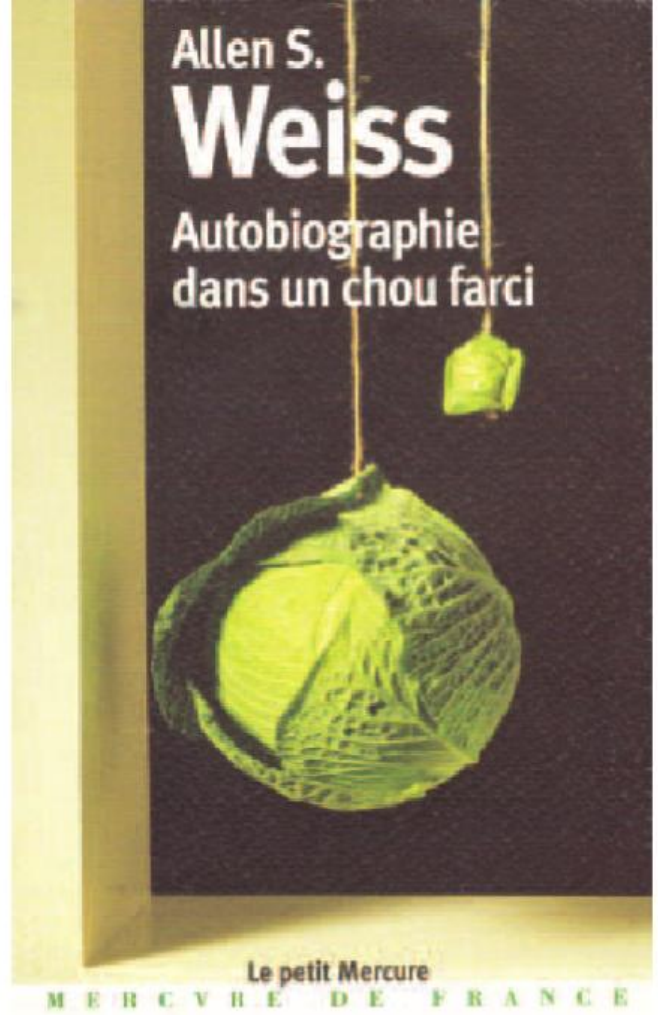
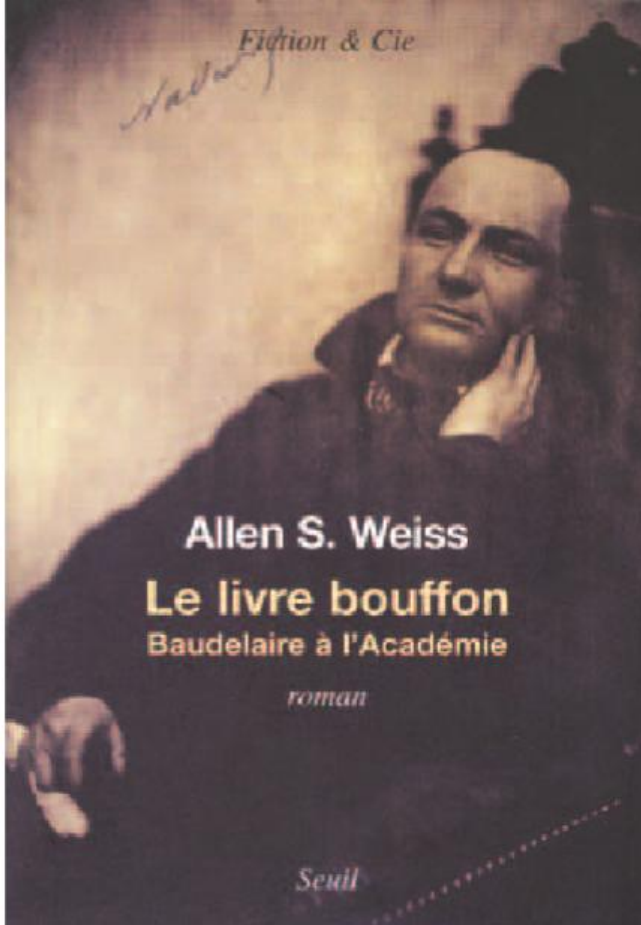
Vanuit welk perspectief kunnen we eetcultuur in verband brengen met kunst? Een gerecht houdt op te bestaan wanneer we het opgegeten hebben, maar anderzijds is de bereiding ervan wel een sterke vorm van expressie.

In het kader van *performance studies* kun je stellen dat alles een vorm van performance is. In elke vorm van kunst zit een sensuele reactie op de wereld vervat en dat kan ook gezegd worden van eten en koken. In een wat algemener kader kun je ook stellen dat de chef zichzelf als ‘performer’ wil benadrukken – kijk maar naar al de open keukens die je vandaag in restaurants aantreft waar mensen elke beweging van de chef kunnen volgen.

Eten en kunst zijn trouwens nauwer verbonden dan je op het eerste gezicht zou denken. Als je bijvoorbeeld kijkt naar de geschiedenis van de *nouvelle cuisine* in Frankrijk en de *plating* (de keuze van borden en het dresseren op borden) van die keuken, dan zie je dat die past binnen een bredere traditie waarbij de Franse cultuur aspecten heeft overgenomen van de Japanse culinaire esthetiek. Het gegeven van *terroir* is in beide keukens bijvoorbeeld erg vergelijkbaar.

De Japanse culinaire esthetiek is uitermate verweven met de wereld rondom. In de Japanse keuken wordt het gegeven van *plating* naar een extreem niveau getild: in de goede restaurants heb je vaak een specifiek bord per gerecht. Het bord wordt niet alleen gekozen in relatie tot de bereiding die er op ligt, maar ook in relatie tot het seizoen, het type tuin dat men ziet vanuit de eetkamer, het moment van de dag, het decor, het patroon van de kimono’s die men draagt, etc. Hier zien we dus ook weer zeer sterk de interactie tussen verschillende domeinen terugkomen.

Kan de Japanse keuken in dat opzicht de ultieme 'universele' keuken genoemd worden, gezien zijn puurheid en verbondenheid met het dagelijkse leven?

Eerlijk gezegd vind ik de Japanse keuken noch 'puur' noch 'universeel'. Als er al een woord is waarmee ze kan beschreven worden, dan is het eenvoudig en tautologisch gezien: 'Japans'. Maar hierachter gaat evenwel een grote esthetische complexiteit schuil die onlosmakelijk verbonden is met schilderkunst, poëzie, aardewerk, theater, muziek, couture, etc. Dan hebben we het nog niet eens over de culinaire complexiteit die voortvloeit uit het rijke Japanse dieet, haar heterogene geografie, de oudheid van haar geschiedenis en de mate van ontwikkeldheid van de Japanse culinaire technieken.

Als de Japanse keuken al universeel genoemd kan worden, dan is dat omdat ze gebruikmaakt van dezelfde esthetische codes die we ook in andere kunstvormen terugvinden.

In de westerse wereld is men zich niet echt meer bewust van het cyclische aspect dat bij eten komt kijken – mensen zouden erg raar opkijken als ze in de winter geen tomaat meer zouden kunnen kopen. Hoe gaat men in Japan om met het cyclische en de seizoenen?

In Japan leeft het gegeven al meer dan 500 jaar onophoudelijk dat eten seizoensgebonden moet gebeuren, veel sterker dan

in onze eetcultuur. We kijken natuurlijk ook uit naar de maanden wanneer bijvoorbeeld een bepaalde vissoort op zijn best is, maar in Japan gaat het een serieuze stap verder.

Een bevriend professor woont nabij Osaka in de bergen in het midden van een bamboebos. In de lente trekt men er daar iedere dag op uit om jonge bamboescheutjes te vinden die ongeveer zes cm groot zijn, want dan zijn ze op hun best. Het gaat dus niet over de komst van de lente – het seizoen om bamboescheuten te kunnen eten – nee, het draait allemaal om dat specifieke moment waarop ze hun ideale lengte hebben bereikt.

In uw werk wijst u op het verschil tussen gekookt en geroosterd of gebakken vlees in relatie tot de volkse en aristocratische gebruiken in de keukens. Hoe verschillen die keukens historisch van elkaar, niet zozeer vanuit materieel perspectief, als wel inzake de keuze voor bepaalde ingrediënten, het gebruiken van bepaalde technieken en het behandelen van voedsel?

De ideeënvorming rond de volkse of populaire keukens en de aristocratische komt van Lévi-Strauss. Het verschil tussen beide keukens is er een van duur versus goedkoop, verspillend versus conserverend, decoratief versus praktisch, feestelijk versus franjeloos. In *Comment cuisiner un phénix*,⁴ ga ik in een fictief kader dieper op deze verschillen in op een manier die aantoonde dat beide keukens hun eigen mooie kwaliteiten hebben.

←←← Allen S. Weiss bij het monument van Sei Shōnagon aan de tempel van Daitōku-ji in Kyoto.
Foto: Mark Halpern

Zoals de titel aangeeft, heeft u het in Autobiographie dans un chou farci⁵ veelvuldig over gevulde kool. Waar komt uw liefde voor dit gerecht vandaan?

Laat me duidelijk zijn: gevulde kool is niet mijn absolute favoriete gerecht is, maar veeleer een autobiografisch symbool voor mijn culinaire ontdekkingsstocht. Het is een gerecht dat je zowel terugvindt in het geboorteland van mijn ouders – Hongarije en Polen – als in mijn geadopteerd vaderland, Frankrijk. Wanneer ik over dit gerecht in een Franse context spreek, spreek ik dus ook over mijn eigen 'leertijd' in de Franse keuken en de Franse taal.

Het geeft bovendien ook weer wat voor een complex verhaal er schuil kan gaan achter een ogenschijnlijk simpele bereiding als gevulde kool: ik heb meer dan 77.760 varianten gededuceerd uit bestaande recepten. De keuze voor gevulde kool heeft dus een autobiografische, structurele en culinaire reden.

Welk gegeven onderzoekt u momenteel voor uw nieuwe boek, La métaphysique de la miette?

Het boek wordt een autobiografisch verslag over de relaties tussen kindertijd en volwassenheid, deel en geheel, orde en verwarring. Net als de gevulde kool is de broodkruimel (*miette*) een symbool om mijn leven en mijn smaak te verklaren.

De Week van de Smaak dankt u voor dit interview.

De Week van de Smaak in Vlaanderen is een (eet)cultureel evenement dat zoveel mogelijk mensen wil samenbrengen rond smaak- en eetcultuur in al hun aspecten. Met meer dan 1200 grote en kleine acties zorgt de Week van de Smaak ook dit jaar weer voor een rijkgevoeld programma.

Aalst is Stad van de Smaak en met Spanje als eregenodigde wordt er een stevige mediterrane stempel op de menukaart gedrukt. We combineren ook de Spaanse tapastraditie met Vlaamse streekbieren tot een nieuwe, bruisende trend: de hoppas! Verder is er heel veel aandacht voor de moestuin en staan er verschillende projecten op stapel in het kader van het Belgische Voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie: Expatatas, De Commissaris Kookt en stEUw: Europese Stoofverhalen. Peter van de Week van de Smaak is Wouter Keersmaekers, chef van 'De Schone van Boskoop'.

De vijfde editie van de Week van de Smaak zal doorgaan van 11 tot 21 november 2010 in Vlaanderen en Brussel. Meer info over de Week van de Smaak en de verschillende acties vind je op volgende websites:

www.weekvandesmaak.be
www.moestuinblog.be
www.expatatas.be
www.decommissariskookt.be

1 Frederik Hautain is licentiaat Germaanse talen. Hij is stafmedewerker van de Week van de Smaak.
2 A.S. WEISS, *Le livre bouffon. Baudelaire à l'Académie*. Paris, Editions Seuil, 2009.
3 A. ESCOFFIER, *Le Guide Culinaire*. Paris, Editions Flammarion, 1903.
4 A.S. WEISS, *Comment cuisiner un phénix*. Paris, Editions Mercure de France, 2004.
5 A.S. WEISS, *Autobiographie dans un chou farci*. Paris, Editions Mercure de France, 2006.

Vlieg erin!

→ Haal het onderste uit de kan van je gezinswerking

Welke lezer heeft ik Erfgoeddag nog voor te stellen? In de afgelopen tien jaar heeft Erfgoeddag zich opgeworpen als een nuttig instrument voor zowel het publiek als de cultureel-erfgoedsector, die collecties en/of werking in de best mogelijke omstandigheden kan presenteren. Heel even is er geen plaats voor valse bescheidenheid: dankzij de medewerkers maar vooral door de bereidwilligheid van de sector om zich jaar na jaar opnieuw te engageren voor dit project, is Erfgoeddag uitgegroeid tot een succesverhaal.

De laatste editie (FAKE? op zondag 25 april 2010) telde een recordopkomst: in Vlaanderen en Brussel trokken niet minder dan 235.000 erfgoedminnaars de weg op, om op verschillende locaties hun licht op te steken over de meest diverse onderwerpen. Kinderen konden in het KMSKA terecht voor een spoedcursus 'meesterversalser', in Nieuwkerken-Waas raketten de geschiedenis op van een beroemde kwakzalver en in Hasselt kon je al wandelend of fietsend verscheidene plekken bezoeken waar zowaar mirakels hebben plaatsgevonden. Het moet gezegd: deelnemers en organisatoren hebben dit jaar opnieuw hun beste beentje voorgezet. Het tinnen jubileum werd een waar orgelpunt. Proficiat!

Wie op de dag zelf echter eens goed rondgekeken heeft, merkte een pijnpunt op dat de organisatoren hoofdbreken bezorgt: waar is al dat 'jong volk'? Betekent ons erfgoed echt niets voor hen of bereiken we hen gewoonweg niet? De Coördinatie Erfgoeddag had niet meer aanleiding nodig om een onderzoeksproject op te zetten, waarbij de participatie van gezinnen grondig onder de loep werd genomen.

ERFGOEDDAG DOORGEELICHT

De Coördinatie Erfgoeddag en de Universiteit Antwerpen (masteropleiding Cultuurmanagement) sloegen de handen in elkaar. Ik kreeg als afstudeerproject de opdracht om het evenement door te lichten en op zoek te gaan naar waar het schoentje nu precies wringt. Gelukkig toonden verschillende partners uit allerlei hoeken van het erfgoedveld zich snel bereid om hun expertise en visie te delen, waardoor ze bovendien een steentje hebben bijgedragen in een problematiek waar niet enkel Erfgoeddag mee geconfronteerd wordt. De studie richtte haar pijlen op twee onderdelen: enerzijds namen we het aanbod tot 2010 in ogenschouw, anderzijds maakten we een analyse van de communicatiemix die tot nog toe werd gehanteerd.

ÉÉN KINDERPORTIE GRAAG

Erfgoedbemiddelaars die al langer met de uitdagingen van het 'gezinsvraagstuk' vertrouwd zijn, kennen vast en zeker de *All In*-brochure van de hand van Roel Daenen of *XS* van Franky Devos.² Beide functioneren zowel als blikopener (collecties zijn immers niet vanzelf gezinsvriendelijk) en schatkamer, met een boel praktische tips om je collectie op een toegankelijke manier aan te bieden aan deze doelgroep. Toegegeven, het vraagt van organisaties een echt engagement om niet enkel kinderen te fascineren maar ook om ouders een comfortabele locatie te geven waar ze zich niet hoeven te schamen voor het soms ongeremde gedrag van hun kroost. Je kent de rondrennende kinderen wel, die dan ook nog eens ruimschoots boven het gangbare volume kletsen. Het creëren van een omgeving waar zowel ouders als kinderen zich thuis kunnen voelen, is geen sinecure. Toch blijft het de hoeksteen van een doorgedreven gezinsbeleid. Tijdens de analyse van de gezinsvriendelijke activiteiten van de afgelopen edities van Erfgoeddag werd al snel duidelijk dat activiteiten, die zich specifiek tot de doelgroep richtten, beperkt waren en zelfs bijna halveerden in de afgelopen editie. Dit is niet enkel het gevolg van een gedaald aantal inzendingen; ook de selectieprocedure werd strenger, want één zaak staat buiten kijf: (aantoonbare) kwaliteit primeert!

Anderzijds tonen huidige trends ook aan dat de tijd die ouders in gezinsverband doorbrengen steeds meer onder druk komt te staan. Nochtans hechten we een grotere waarde aan die schaarse momenten waarop de familie samen dingen doet. De klemtoon ligt dan ook hoe langer hoe meer op kwaliteitsvolle activiteiten met elkaar hebben, *quality time*. Het is duidelijk dat een organisatie die iets dergelijks in de buurt van haar doelgroep kan aanbieden niet enkel haar markt vergroot, maar bovendien een blijvende indruk kan nalaten bij de jongste generaties. Jammer genoeg is deze vaststelling nog niet overal te lande doorgedrongen. Vergeleken met het totale aantal activiteiten blijft het aantal activiteiten waar zowel ouders als kinderen op terecht kunnen beperkt. De speciale vermeldingen die recentelijk geïntroduceerd werden, zullen in de toekomst een cruciale rol spelen om appreciatie te uiten voor een 'uitzonderlijk engagement'. En hiermee doelen we niet enkel op de grote spelers, die op meer middelen kunnen terugvallen. Creativiteit kan net die kwinkslag opleveren waardoor je in het oog springt. Kleinschaligheid kan die troef zijn waar ouders naar op zoek zijn! Het vereist echter wel dat je je beoogde publiek aanspreekt en vooral warm maakt voor wat komen gaat.

rtfgoeddag h.
RFGOEEDDAG

PREMIER
12:00
14:00

concerto

GLENN

Forebet
Jombet
end

54

Mr. H. H. H.

Vooral in dat laatste kan de Coördinatie Erfgoeddag de deelnemers ter hulp schieten.

DE SCHIJNWERPERS OP ERFGOEDDAG

Wie informatie wil opsnorren over doelgerichte communicatie, kan een heel leven wijden aan literatuur. Iedereen weet intussen dat er meer om handen is dan wat adressen van journalisten ronselen. Wie hier uitgebreider, maar nog steeds erg toegankelijk, over geïnformeerd wil worden, verwijs ik graag door naar de publicatie *Communicatieplanning. Van theorie naar praktijk*.³ Een grondige theoretische omschrijving van het communicatieplan is essentieel wil men enige kans op slagen krijgen, maar biedt allerm minst sluitende garanties. Tijdens elke stap ontstaat er ruis op de boodschap waardoor potentiële bezoekers zullen afvallen. Het communicatieplan probeert dit te minimaliseren. De *fond* blijft steeds een verankering in de doelstellingen van de organisatie. Dat Erfgoeddag *iedereen* wil bereiken, strekt tot eer, maar is een van de grootste misvattingen vanuit het oogpunt van cultuurmarketing. Deze misvatting heeft grote gevolgen wat betreft het communicatieplan, en bijgevolg de bezoekerscijfers. De opdracht voor het onderzoek brengt aan het licht dat ook de organisatoren aanvoelden

dat een specifiekere benadering aan de orde was. Het werd maar eens tijd dat die gezinnen bereikt werden via een medium dat ze kennen en in een taal die hen vertrouwd klinkt en warm maakt voor het evenement.

De inspanningen van Erfgoeddag op sociale netwerken zoals Netlog, Facebook en Twitter getuigen alvast van een evolutie naar het gebruik van nieuwe media. De exacte impact van dit kanaal blijft voorlopig nog koffiedik kijken, maar het bereik is gigantisch en bovendien kost het onderhoud een absoluut minimum aan inspanningen. De grootste troef is misschien wel de befaamde vinger aan de pols: reacties van bezoekers geven een organisator meteen een zicht op hoe alles ervaren wordt. En toch ... Het gebruik van sociale netwerken is wat betreft cultureel-erfgoedorganisaties ronduit beperkt. Ook uitgekende samenwerkingsverbanden kunnen zorgen voor een groter bereik. Wat betreft deze thematiek denken we spontaan aan het samenwerkingsverband met de Gezinsbond: via haar ledenblad communiceert Erfgoeddag rechtstreeks met deze doelgroep. De vraag is of het einde van de mogelijkheden hiermee bereikt is: zijn nog andere samenwerkingsverbanden mogelijk en kunnen huidige geoptimaliseerd worden?

← ← Speelse activiteit
voor de Minardschouwburg in
Gent tijdens Erfgoeddag 2010
© CJP | Erfgoeddag

← Kinderen op tocht door
het Kortrijkse Begijnhof.
© CJP | Erfgoeddag

↓ Kinderen amuseren zich naar hartenlust
in het Kasteel van Gaasbeek.
© Kasteel van Gaasbeek

WHAT'S IN IT FOR US?

Het grootste euvel bij het gebruik van verschillende communicatiekanalen is misschien wel dat je steeds opnieuw gedwongen wordt na te gaan wat nu de precieze impact van je inspanningen is. Nieuwe media dringen zich op, het bereik van oude evolueert. Hoe uitgekiend het communicatieplan ook is, minstens zo belangrijk is dat Erfgoeddag aan zijn publiek toont dat het cultureel erfgoed zoveel meer te bieden heeft dan wat soms gepercipieerd wordt. Overigens, met publiek bedoelen we in dit geval niet zomaar gezinnen, maar meer specifiek kinderen en moeders. Tot de leeftijd van 16 jaar zijn kinderen wat betreft vrijetijdsbesteding actieve voorschrijvers, wat wil zeggen dat hun wil erg zal doorwegen bij de uiteindelijke besliser, namelijk de ouders, die nog steeds hun fiat moeten geven.⁴ Neem eens een doos ontbijtgranen bij de hand: de verpakking springt dankzij opvallende kleuren en figuren duidelijk in het oog van kinderen. Wie echter goed oplet, ziet dat de doos ook de bezorgde ouders heel wat informatie aanreikt. Erfgoeddag hoort eenzelfde werkwijze te hanteren. Wat betreft culturele vrijetijdsbesteding merken we dat het veelal de moeder is die de beslissingen neemt, waardoor we onze pijlen ook op haar moeten richten. In mijn eindwerk schets ik dan ook een heleboel kenmerken waarvoor kinderen en moeders ontvankelijk zijn.⁵ Het gebruik van moderne kneepjes en kanalen valt dan ook niet weg te denken.

De kaarten liggen op tafel en het mag duidelijk zijn dat wat betreft gezinswerking een zinderende periode aanbreekt. Als we uit het onderzoek één conclusie mogen trekken, is het wel dat enkel een ploeg deze wedstrijd kan winnen. Enkel wanneer sector en organisatoren samen aan hetzelfde zeel trekken en elkaar onderling bijspringen wanneer nodig, bestaat er een kans op slagen. Investeren in gezinswerking is investeren in de toekomst!

De scriptie *Van schieten met hagel naar telescoopvizier* (Master Cultuurmanagement, Universiteit Antwerpen, 2010) werd begeleid door Véronique Lambert en is consulteerbaar in de bibliotheek van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erf-

goed vzw en in de bibliotheek van de Universiteit Antwerpen. Vragen, nuancerings en opmerkingen zijn steeds welkom bij gijs.deboeck@gmail.com. Elektronische kopieën worden op verzoek doorgestuurd.

1. Gijs De Boeck is historicus (2009) en Master in het Cultuurmanagement (2010).
2. R. DAENEN, *All in: cultureel erfgoed voor het hele gezin*. Antwerpen: Culturele Biografie Vlaanderen, 2007, 22 p.; F. DEVOS, E. ASSELMAN & G. MAST, *XS: over kinderen, cultuur & communicatie*. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2007, 104 p.
3. K. WEYTS, *Communicatieplanning. Van theorie naar praktijk*. Brussel, CultuurNet Vlaanderen, 2003, 72 p.
4. M. VANDERCAMMEN, *Aankopen: kinderen beslissen. Zo gebruiken de merken de generatie marketing!* Brussel, OIVO, 2005, 16 p.
5. E. GOUBIN, *Tante Mariette en haar fiets: handboek overheids- en verenigingscommunicatie*. Brugge, Vanden Broele, 2002, 300 p.; G.J. TELLIS, *Effective Advertising. Understanding When, How and Why Advertising Works*. London, SAGE Publications, 2004, 201 p.; T.W. CLINE & J.J. KELLARS, 'De invloed van humor op de 'onthoudbaarheid' van reclame', *Merk en Reputatie*, 13 (2007) 2, p. 21-22; H. VAN DIJK, 'Consument vindt alle reclame in beginsel spam', *Merk en Reputatie*, 13, (2007). 4, p. 46-47; C. COOLSMA & A. VAN DOMMELEN, *Vormgeving in communicatie*. Mechelen, Kluwer, 2003, 132 p.

Taal heeft vele facetten: taalstructuur, taalgeschiedenis, taalgebruik, taalzorg, taalbeleid, taalverandering, taalvariatie ... We zijn allemaal nagenoeg constant met taal in een of andere verschijningsvorm bezig. Soms duiken daarbij (hopelijk) twijfels of vragen op en hebben we nood aan een woordenboek, een naslagwerk of een accuraat advies. Gelukkig zijn ook taalgerelateerde bronnen vandaag bij de vleet in digitale vorm raadpleegbaar op het wereldwijde web. Een greep uit enkele websites die de spreekwoordelijke goede raad allesbehalve duur maken.

INL – DE SCHATKAMER VAN DE NEDERLANDSE TAAL

<http://gtb.inl.nl/>

www.inl.nl/nl/woordenboeken/

Onder de slogan 'Vijftien eeuwen Nederlands online' maakt het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) te Leiden sinds enkele tijd vier historische en twee hedendaagse woordenboeken gratis raadpleegbaar voor iedereen. De geïntegreerde taalbank maakt het mogelijk om via één zoekscherm opzoekingen te doen in vier digitale woordenboekbestanden, die samen de woordenschat van het Nederlands vanaf de oudste attestaties tot 1976 bevatten. Het gaat daarbij over het *Oudnederlands Woordenboek* (voor de periode tot 1200), het

Vroegmiddelnederlands Woordenboek (met materiaal uit 2200 ambtelijke teksten uit de 13^e eeuw), het *Middelnederlands Woordenboek* (1250–1550) en – als kroon op het werk – het *Woordenboek van de Nederlandse Taal* (1500–1976).

Dat laatste is niet zomaar een woordenboek, maar tot nader order het grootste woordenboek ooit gemaakt. De gedrukte editie omvat 43 lijvige delen met samen bijna 46.000 bladzijden. In het WNT worden zo'n 350.000 woorden verklaard, toegelicht en geïllustreerd met 1,6 miljoen citaten uit geschreven bronnen van de voorbije vijf eeuwen. De redactie van het grootste woordenboek ter wereld – ter vergelijking: *The Oxford English Dictionary* telt 20 delen en het *Deutsches Wörterbuch* van Grimm 32 delen – nam 150 jaar in beslag.

Wie onder de indruk wil komen van de impact die de digitale revolutie heeft op het talige hulpmiddel dat we woordenboek noemen, moet vooral eens grasduinen in de schatkamer van het Nederlands die het INL je gratis aanbiedt. Je kunt er bijvoorbeeld ontdekken dat de oudste attestatie van het woord 'erfgoed' (toen geschreven als *erviguoet*) reeds uit ca. 1100 dateert en te vinden is in een Hollandse bron van de hand van Willeram van Ebersberg. De wetenschap dat ze in het Fries ook gewoon 'erfgoed' zeggen, krijg je er met één muisklik gewoon gratis bij via raadpleging van het *Wurdboek fan de Fryske Taal*. En zelfs het woordenboek van de toekomst kun je nu al op de website van het INL bekijken en in een beperkte demoversie raadplegen. Het *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW), waaraan momenteel druk gewerkt wordt, beschrijft het eigentijdse Nederlands van Nederland en Vlaanderen vanaf 1970. Men denkt in 2018 met dit nieuwe – enkel nog digitaal bestaande – woordenboek klaar te zullen zijn. Inmiddels maakt de demoversie je al duidelijk dat je voortaan in een woordenboek ook afbeeldingen en digitale geluidsfragmenten kunt aantreffen en dat er ook moeiteloos van betekenis naar woord gezocht kan worden of samenhangende woorden in een semantisch woordveld getoond kunnen worden.

Het *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands* wordt door het INL ook in digitale vorm aangeboden, maar daar moet je wel voor betalen. Dat is een anomalie waar de Vlaamse directeur van deze formidabele taalinstelling toch eens komaf mee moet maken. Mocht je in afwachting daarvan op het internet op zoek willen gaan naar gratis informatie over de herkomst van woorden, probeer dan de Amerikaanse website www.hotforwords.com eens. Qua stijl en ernst kan het contrast met het INL moeilijk groter zijn, maar beide websites hebben toch hun eigen charmes en ook Marina Orlova geeft doorgaans accurate informatie, zij het dan over de herkomst van Engelse woorden.

En nog een tip voor een herfstuitstapje: op zondag 17 oktober vanaf 13.00 uur zet het INL zijn deuren open en wordt je een kijkje gegund in de binnenkant van deze wonderlijke woordenboekfabriek en haar projecten en producten.

SURF OOK EENS NAAR

VRTAAL.NET

<http://taal.vrt.be>

Vaak is de reden voor taalgerelateerd surfgedrag op het wereldwijde web, zeker als het over de eigen standaardtaal gaat, een vraag waarop het antwoord niet in een woordenboek te vinden is. In de categorie taaladvies zijn er tegenwoordig ook heel wat online hulpmiddelen raadpleegbaar. De beste ingang hiervoor biedt de website van de VRT-taalraadsman Ruud Hendrickx.

In de *uitspraakdatabank* van de openbare omroep kun je niet alleen van een massa individuele namen en woorden van binnen- en buitenlandse origine de juiste uitspraken terugvinden – en bijvoorbeeld achterhalen dat Koeweit en Q8 dus echt wel anders moeten klinken – maar vind je ook algemene uitspraaktips voor achttien vreemde talen. In de rubriek *taalkwesties* zijn meer dan 3.000 hete hangijzers inzake correct Nederlands keurig alfabetisch geordend, van heldere uitleg voorzien en met voorbeelden geïllustreerd. De taaladviseur luistert uiteraard ook kritisch naar het taalgebruik van de omroep zelf. Elke week krijgen de VRT-medewerkers een elektronische nieuwsbrief met zeven tips over woordkeus, zinsbouw, spelling en uitspraak. Alle 448 tot nog toe verzonden taalmails zijn na te lezen en wie wil, kan zich ook gratis op deze mailing abonneren. En er is meer: op de taalwebsite van de VRT kun je ook alle taaladviesstukjes, die Ruud Hendrickx tussen 1998 en 2007 wekelijks voor de omroepmedewerkers schreef, nalezen. In aparte

rubrieken op de website wordt ook de spelling van land- en eigennamen van bekende personen uit de doeken gedaan, naast algemene spellings- en schrijftips. In de rubriek *taalbeleid* vind je o.m. de vijftien meest storende tussentaalkenmerken, die je dus best kunt vermijden/afleren als je aanvaardbaar Algemeen Nederlands wilt spreken. En als dat allemaal nog niet tot een antwoord op je taaltwijfels heeft geleid, dan verwijst de rubriek *koppelingen* je door naar andere digitaal beschikbare vraagbaken, zoals de *Taaltelefoon*, de *Algemeen Nederlandse Spraakkunst* of de website van het Nederlandse genootschap *Onze Taal*.

NEON – NEDERLANDS ONLINE

<http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/>

Naast het (correcte) gebruik ervan zijn ook de structuur, de geschiedenis en de gebruikscontext van taal aspecten waarover je misschien iets wilt weten. Wie op zoek is naar een goed gestoffeerde, helder gestructureerde, laagdrempelig en toch correct informerende onlinebron over deze facetten van het inheemse taalgebruik in Nederland en Vlaanderen, kan best eens een kijkje nemen op de website *Nederlands online (neon)*. Anders dan de naam laat vermoeden, staat de wieg van deze website buiten ons taalgebied – voor zover dat bij www-applicaties nog enige relevantie zou hebben.

De vakgroep Nederlandse Taalkunde van de Freie Universität Berlin onder leiding van prof. Matthias Hüning nam in 2004 het initiatief voor *neon* en onderhoudt deze website sindsdien ook. Je vindt er – in het Nederlands, het Duits en het Engels – een uitvoerig en goed gedocumenteerd overzicht van de taalgeschiedenis van het Nederlands. Ook een compacte basiskennis over de fonologie, de morfologie en de syntaxis van het Nederlands is er aan te treffen, evenals een online vertaalwoordenboek Duits-Nederlands-Duits. Wie zijn Duits wil oefenen, kan op deze website dus heel veel over het Nederlands lezen in de taal van Goethe.

De ramadan

Duizenden moslims in België sloten op 10 september hun jaarlijkse vastenperiode, de ramadan, af met het Suikerfeest. Tijdens de jaarlijkse vastenmaand onthouden volwassen gelovigen zich van zonsopgang tot zonsondergang van alle dranken, etenswaren, seksuele betrekkingen en tabak. Ook vloeken en medemens kwetsen zijn absoluut uit den boze. Door in die periode meer te bidden, meer te doen voor je medemens en uiteraard te vasten, word je niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk gezuiverd. In de vastenmaand herdenken de moslims dat de Qur'an, het heilige boek van de islam, aan de profeet Mohammed geopenbaard werd.

Ook de volgende jaren valt de ramadan tijdens de zomermaanden. De lichamelijke beproeving zal dan ook zwaarder zijn dan de afgelopen jaren. Toch is de ramadan meer dan een lichamelijke en geestelijke beproeving. Het is tegelijk ook een feest. 's Avonds, na zonsondergang, nemen vrienden en familieleden een gezamenlijke *iftarmaaltijd* voor het breken van de vasten. Wij beginnen de ramadan altijd bij mijn ouders. Een soort *Thanksgiving*, op zijn islamitisch dan wel. Met deze familietraditie zijn we ongeveer twintig jaar geleden begonnen.

De ramadan is ook een maand die collectief wordt beleefd. Ofwel nodig je iemand uit, ofwel word je uitgenodigd. Het is een ideale manier om elkaar en elkaars gewoonten en gebruiken te leren kennen. Die formule heeft de laatste jaren erg veel succes. Verschillende Vlaamse vrienden vragen zelfs op Facebook hoe ze uit solidariteit met hun moslimvrienden een paar

dagen kunnen meevasten. Uiteindelijk zijn we in Vlaanderen, in Europa, aan het vasten en dus stelt zich de vraag hoe je dit gegeven kunt integreren op de werkvloer, in het onderwijs ... Thuis probeer ik hoofdzakelijk niet-moslims rond de tafel te krijgen. Ik vind het vooral voor mijn kinderen belangrijk dat we ook 'de andere' thuis ontvangen en gezamenlijk een voor ons belangrijk moment delen. Vroeger dachten we dat Sinterklaas een racist was, omdat hij nooit bij ons langskwam maar wel bij onze Vlaamse buurjongen. Maar hij komt nog altijd langs, zelfs op onze school waar vooral moslimkinderen les volgen. Elk jaar vragen de kinderen mij op 6 december of ze iets mogen aannemen van de Sint. "Natuurlijk", zeg ik dan. Ik antwoord bevestigend om te vermijden dat ze de dualiteit, die wij meemaakten op vlak van de beleving van je omgeving (katholieke feesten) en je eigen islamitische feesten, ook beleven. Wij, de tweede generatie, hebben de oplossing in het verzoenen van al deze feesten. Gaven we vroeger enkel geld en suiker (snoepgoed) aan neven en nichten, dan kopen we vandaag evengoed cadeautjes tijdens islamitische feestdagen en doen we mee met Sinterklaas. Met dien verstande dat je er niet in gelooft, maar dat je het je kind gewoon niet kunt ontzeggen. Net zoals met Kerstmis en Pasen. Kerstcadeautjes onder een kerstboom leggen is iets wat ik ook indertijd in het lager onderwijs bij de broeders van Beringen-Mijn heb gedaan en wat mijn leerlingen vandaag nog altijd doen.

Dat Vlaanderen gebouwd is op katholieke grondvesten en dat de kerk dan ook in het midden moet worden gehouden, weet ik wel, maar er moet ook plaats zijn voor een moskee. En daarom mag het debat snediger, scherper en realistischer gevoerd worden in verband met de blijvende aanwezigheid van de islam en alle andere religies. Immers, de tijd van enkel kennisgeving en uitleg over elkaars cultuur en religie is voorbijgestreefd. Inbedding van de aanwezigheid van de islam is de uitdaging om samen vooruit te gaan, want met twee monologen heb je nog geen dialoog.

Bahattin en zijn vrienden breken de vasten met een maaltijd.

© FARO, foto: Bart Van der Moeren

1 Bahattin Koçak is islamleraar aan het GO! van Heusden-Zolder.

→ Doe mee aan Zuiddag 2010 en haal jongeren naar je erfgoedorganisatie

Zuiddag is een jaarlijks initiatief door en voor leerlingen van de derde graad middelbaar onderwijs dat op 21 oktober 2010 zijn vijfde verjaardag viert. Vorig jaar namen 5 000 Vlaamse jongeren deel; een aantal dat de organisatoren dit jaar hopen te verdubbelen. Ze worden voor één dag werknemer, wat wil zeggen dat ze echt meedraaien op de werkvloer. Hun loon van die werkdag – minimum € 40 – staan ze af aan een goed doel op het zuidelijk halfrond. Bedrijven, instellingen en organisaties over heel Vlaanderen doen mee door vooraf een of meer jobs aan te bieden via een jobbank.

Dit jaar doet ook de erfgoedsector mee voor het goede doel, i.e. een Noord-Zuidsamenwerking van Vredeseilanden met twee projecten

in Indonesië. Voor organisaties uit de erfgoedsector vormt Zuiddag een dubbele kans: mee solidair zijn met het Zuiden en voor één dag een of meer jongeren van dichtbij laten kennismaken met wat er zoal achter de term 'erfgoed' schuilgaat. Vind je ook dat er veel te weinig tieners weet hebben van de werking van je erfgoedorganisatie? Zou je je website of nieuwsbrief wel eens onder handen willen laten nemen door jongeren? Volg dan het voorbeeld van het MAS, het Openluchtmuseum Bokrijk, tapis plein en vele anderen en creëer een of meer interessante of uitdagende job(s) voor één dag op <http://jobbank.zuiddag.be>.

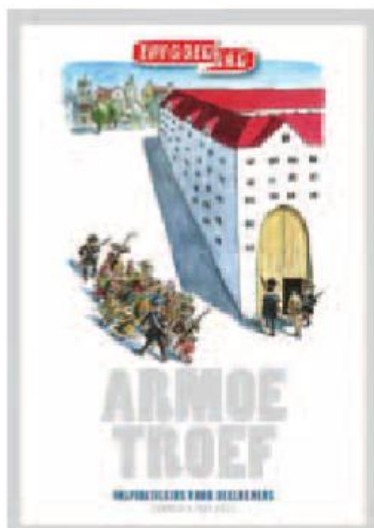
FARO geeft uiteraard zelf het goede voorbeeld en biedt ook jobs aan voor jongeren. Zo hebben we op 21 oktober een jeugdige webreporter-voor-één-dag, die van overal in Vlaanderen verslag zal uitbrengen over jobs in de erfgoedsector; wie weet ook bij jouw organisatie of vereniging. Daarnaast werven we acht jongeren aan om samen met de Karel de Grote-Hogeschool in Antwerpen op onderzoek te gaan naar interculturele verschillen in de beleving van immaterieel erfgoed. We roepen alle erfgoedorganisaties op om zelf ook een jobaanbod te creëren. Alle informatie over Zuiddag vind je op: www.zuiddag.be.

ERFGOEDDAG

→ Doe mee aan Erfgoeddag 2011!

WAT?

Een dag waarop alles kan: samenwerken, experimenteren, je publiek in de watten leggen, verrassen en echt laten participeren ... Het trouwe Erfgoeddagpubliek belooft je daarvoor met zijn grote belangstelling. De roepnaam van de volgende editie luidt *Armoe troef*.

ARMOE TROEF?

De zinsnede 'Arm Vlaanderen' klinkt in ons land als een klok. Maar wat betekent het precies? En op welke historische periode is hij van toepassing, of ... geldt dit nog steeds? Deze editie van Erfgoeddag bekijkt hoe 'armoede' zich doorheen de tijd, dwars door alle rangen en standen manifesteerde, werd beleefd, aangeklaagd, geregistreerd en bestreden.

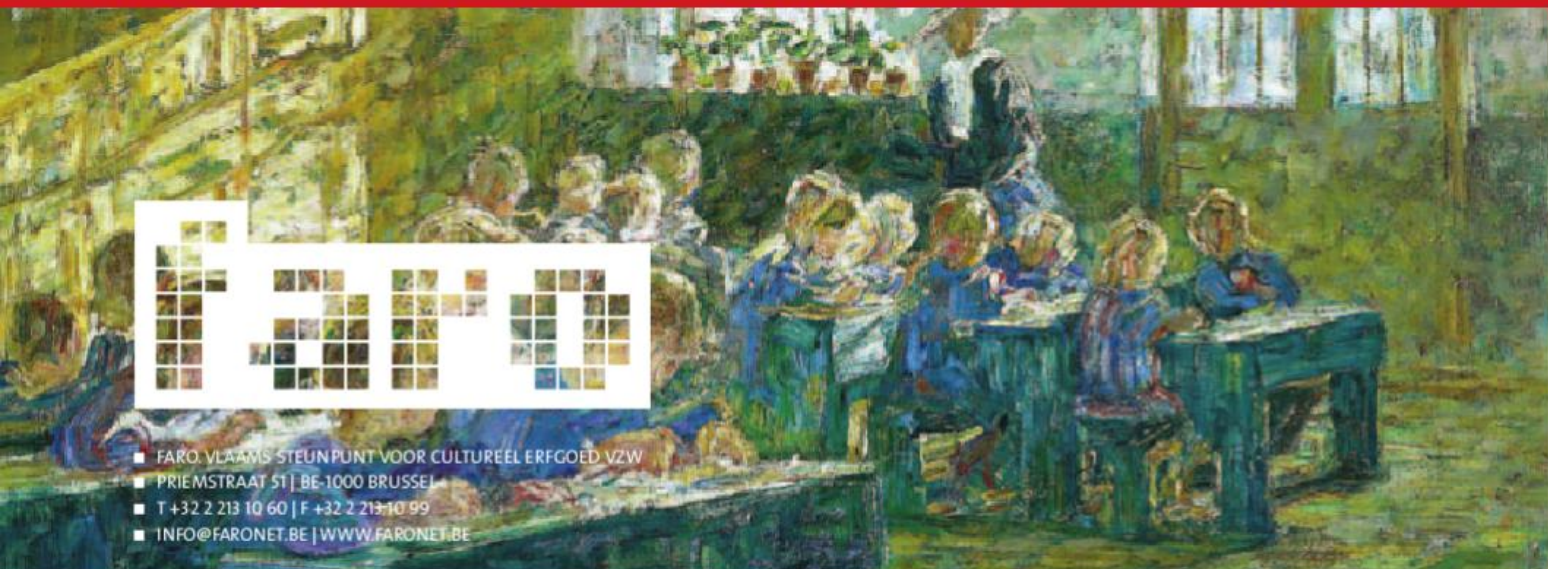
WANNEER?

Op zondag 1 mei 2011, van zonsopgang tot zonsondergang – in de praktijk meestal van 10u00 tot 18u00. Inschrijven kan tot uiterlijk 17 december 2010.

HOE?

Je vindt alle informatie over Erfgoeddag, de deelnamevoorwaarden, belangrijke data enz. op www.erfgoeddag.be.

Bestel de gratis inspiratiegids voor deelnemers via info@erfgoeddag.be, T. +32 2 213 10 82.

- FARO VLAAMS STEUNPUNT VOOR CULTUREEL ERFGOED VZW
- PRIEMSTRAAT 51 | BE-1000 BRUSSEL
- T +32 2 213 10 60 | F +32 2 213 10 99
- INFO@FARONET.BE | WWW.FARONET.BE